

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA
FACULTATEA DE DREPT
ȘCOALA DOCTORALĂ ȘTIINȚE JURIDICE

Cu titlu de manuscris
C.Z.U.: 347.922.6(043.2)

DUMITRAȘCU, Dumitru

**MIJLOACE DE APĂRARE A PĂRĂTULUI ÎN CADRUL
PROCESULUI CIVIL**

REZUMAT

Specialitatea 553.03 – Drept procesual civil

Autor:	Dumitrașcu, Dumitru
Conducător de doctorat:	Belei, Elena, dr. în drept, conf. univ.
Comisia de îndrumare:	Crețu, Vasile, dr. în drept, conf. univ.
	Coban, Igor, dr. în drept, conf. univ.
	Macovei, Gheorghe, dr. în drept, lect. univ.

CHIȘINĂU, 2022

Teza a fost elaborată în cadrul Școlii Doctorale Științe Juridice, Universitatea de Stat din Moldova

Autor

Dumitrașcu, Dumitru

Conducător de doctorat:

Belei, Elena, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Comisia de doctorat pentru susținerea publică:

Președintele comisiei:

Cojocaru, Violeta, doctor habilitat în drept, profesor universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Conducătorul de doctorat:

Belei, Elena, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Referenți oficiali:

Boișteanu, Eduard, doctor habilitat în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți
Hurubă, Eugen, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Medicină, Farmacie, Științe și Tehnologie „George Emil Palade” din Tîrgu Mureș, România
Coban, Igor, doctor în drept, conferențiar universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Secretarul comisiei:

Chisari-Rurak, Aliona, doctor în drept, lector universitar, Universitatea de Stat din Moldova

Susținerea va avea loc la 31 octombrie 2022, ora 09.00, blocul 2 al USM, biroul 119, strada Mihail Kogălniceanu, 67, municipiul Chișinău.

Teza de doctor și rezumatul pot fi consultate la biblioteca Universității de Stat din Moldova și pe pagina web a ANACEC.

Autor

_____ DUMITRAȘCU Dumitru

Secretarul
comisiei de doctorat

_____ CHISARI-RURAK Aliona, doctor în drept,
lector universitar

REPERE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea temei. Convenția Europeană a Drepturilor Omului instituie obligația statelor semnatare de a asigura dreptul la un proces echitabil justițiabililor. O componentă esențială a dreptului la un proces echitabil reprezintă dreptul la apărare în procesul civil. Pe lângă aceasta, procesul echitabil în cauze civile include în conținutul său contradictorialitatea și egalitatea părților. *Constituția Republicii Moldova*¹ la art. 16 reglementează principiul egalității ca unul fundamental și indispensabil în cadrul statului de drept, conform acestui principiu toate persoanele sunt egale în fața legii și se pot folosi de drepturile lor în egală măsură fără a fi supuși unei discriminări.

Atât Constituția, cât și Codul de procedură civilă² (în continuare – CPC) oferă părților în proces drepturi egale de a alege formele și mijloacele procesuale de apărare în cadrul procesului civil. Astfel, art. 26 din CPC intitulat „Contradictorialitatea și egalitatea părților în drepturile procedurale” stipulează că părțile se bucură de posibilități egale, suficiente și adecvate de folosire a tuturor mijloacelor procedurale pentru susținerea poziției asupra circumstanțelor de fapt și de drept, astfel încât nici una dintre părți să nu fie defavorizată în raport cu cealaltă. De asemenea, principiul contradictorialității presupune că procesul civil trebuie să fie organizat astfel încât părțile să aibă posibilitatea de a formula, argumenta și dovedi poziția sa, de a alege modalitățile și mijloacele susținerii acesteia.

În doctrina juridică se susține că egalitatea procesuală a părților în proces este asigurată prin punerea la dispoziția pârâtului a posibilității de a se apăra împotriva acțiunii înaintate de către reclamant, promovându-și obiecțiile necesare și argumentând astfel poziția sa. Forma contradictorială a procesului presupune că pârâtului îi este oferită posibilitatea de a lua cunoștință de cererea de chemare în judecată, fără ca să mai aștepte începutul examinării cauzei în fond, să studieze probele pe care le-a prezentat partea adversă, să-și stabilească modul de comportare în raport cu pretențiile înaintate împotriva lui și să prezinte probe cu care se apără împotriva pretențiilor reclamantului. De asemenea, trebuie să fie asigurat și dreptul reclamantului de a lua cunoștință cu atitudinea față de proces și mijloacele de apărare ale pârâtului, pentru ca să prezinte dovezi suplimentare ce combat răspunsul pârâtului la pretențiile înaintate.

Toate aceste aspecte sunt esențiale și indispensabile unui proces civil echitabil, promovarea și asigurarea lor contribuie la adoptarea hotărârilor judecătorești legale și întemeiate. Totodată, grație disponibilității și contradictorialității procesului civil, examinarea corectă a cauzei civile

¹ Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 12.08.1994

² Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 130-134 din 21.06.2013

depinde, în mare parte, de atitudinea și conduita părților față de litigiul dedus judecății. Respectiv, reclamantul sesizând instanța de judecată stabilește, inițial, limitele judecării cauzei, indicând circumstanțele de fapt și de drept pe care se întemeiază. Pe de altă parte, pârâtul poate, utilizând mijloacele de apărare permise de lege, să combată aceste circumstanțe, să obiecteze împotriva pornirii procesului civil din cauza încălcării premiselor și/sau condițiilor de exercitare a dreptului la acțiune de către reclamant, să înainteze proprii pretenții față de reclamant etc.

Așadar, pârâtul dispune de mijloace pentru a influența mersul judecării cauzei, poate utiliza, în acest sens, anumite mijloace de apărare a drepturilor și intereselor sale în proces. Or, de regulă, instanța de judecată din oficiu nu va adopta vreun act de procedură favorabil pârâtului, fără ca să existe o solicitare expresă din partea acestuia. În funcție de scopurile urmărite de pârât, acesta trebuie să utilizeze diferite mijloace de apărare în procesul civil, fiecare dintre aceste modalități având condiții de exercitare, caractere juridice și finalități diferite. De aceea, este absolut necesar de a cunoaște toate mijloacele posibile de apărare ale pârâtului, condițiile și efectele lor.

În pofida importanței mijloacelor de apărare ale pârâtului, acest subiect nu a constituit obiectul vreunei cercetări profunde în Republica Moldova. Deseori utilizarea mijloacelor de apărare de pârât în procesul civil creează confuzii și erori. Din acest considerent, este necesar de a investiga instituția în cauză, cu scoaterea la suprafață a naturii juridice, funcțiilor, felurilor modalităților de apărare, lacunelor și contradicțiilor existente cu formularea propunerilor *de lege ferenda* pentru depășirea acestora și optimizarea instituției respective.

Descrierea situației în domeniul de cercetare și identificarea problemei de cercetare. Deși, mijloacele de apărare ale pârâtului merită o atenție științifică deosebită, constatăm că la nivel doctrinar nu există vreo cercetare care să se axeze în mod special pe studierea și definirea acestei instituții. Astfel, în literatura de specialitate fie mijloacele de apărare sunt analizate în cadrul unor tratate sau monografii de drept procesual civil cu caracter de analiză per ansamblu a procesului civil, fie că sunt dedicate studierii numai o parte din mijloacele de apărare, ca de exemplu, instituția „Excepțiilor procesuale” este pe larg studiată în doctrina română.

De asemenea, identificăm că literatura procesual civilă națională se află la etapa de formare a unei doctrine autohtone, care să scoată în evidență particularitățile procesului civil moldav. În pofida faptului că doctrina națională se află în procesul de constituire, la momentul actual aceasta a reușit să cerceteze și să dezbată fundamentele, instituțiile principale ale procesului civil, cu unele excepții, și să se refere la anumite particularități a instituțiilor procesului civil. Așadar, în cazul nostru, chiar dacă la nivel național nu există o cercetare sistemică și profundă a mijloacelor de apărare ale pârâtului, unii autori menționează laturile specifice ale acestor modalități și examinează natura juridică, condițiile de exercitare și efectele întrebuițării mijloacelor de apărare.

Scopul și obiectivele lucrării. Scopul lucrării constă în identificarea mijloacelor de apărare ale pârâtului, examinarea naturii juridice, condițiilor, efectelor și eficienței acestora. Întru atingerea scopului tezei, propunem realizarea următoarelor obiective:

1. Identificarea și examinarea modalităților de acțiune ale pârâtului ce constituie mijloace de apărare, cercetarea viziunilor doctrinare naționale și opiniilor doctrinare din alte țări în privința naturii juridice, caracteristicilor, funcțiilor, felurilor și rolului mijloacelor de apărare ale pârâtului în procesul civil;

2. Evidențierea trăsăturilor caracteristice ale obiecțiilor material-juridice ce pot fi invocate de către pârât;

3. Stabilirea particularităților și a caracterelor juridice ale excepțiilor procesuale ca mijloace de apărare ale pârâtului;

4. Determinarea naturii juridice, condițiilor de exercitare și a efectelor acțiunii reconvenționale;

5. Formularea propunerilor *de lege ferenda* în scopul remedierii lacunelor legislative și perfecționării procesului civil.

Metodologia cercetării științifice. Pentru determinarea bazelor metodologice ale cercetării trebuie să ținem cont de caracterul integral și esențial al subiectului care va fi supus analizei. În acest sens, am considerat relevant și oportun de a recurge la următoarele metode de cercetare: metoda istorică, metoda dialectică, metode logice (analiza sistemică, sinteza, inducția, deducția), metoda comparativă, metoda prospectivă, metoda analizei sintetice.

Metoda istorică a fost utilizată pentru cercetarea genezei, evoluției și formării instituției mijloacelor de apărare ale pârâtului. Prin această metodă am identificat natura juridică, caracteristicile, scopul și rolul diferitor modalități de apărare.

Metoda dialectică, această metodă presupune supunerea analizei a opiniilor contrare față de un fenomen sau proces. În cadrul studierii mijloacelor de apărare ale pârâtului, am supus examinării opiniile doctrinare contradictorii pentru identificarea soluției mai potrivite care va identifica și explica cel mai adecvat rolul modalităților de apărare. Fie a fost formulat propriului punct de vedere asupra problemei analizate, în urma examinării opiniilor contradictorii.

Metode logice (analiza sistemică, sinteza, inducția, deducția) – în cadrul cercetării mijloacelor de apărare ale pârâtului în cadrul procesului civil au fost utilizate legitățile, categoriile și raționamentele logice, aplicate cu scopul identificării și sistematizării diferitor opiniilor doctrinare în domeniu, sintetizării reglementărilor naționale ce vizează reglementarea apărărilor pârâtului. De asemenea, metodele logice au servit la interpretarea principalelor concepții doctrinare și a prevederilor legislației procesual civile.

Metoda comparativă a fost folosită în scopul constatării și prezentării particularităților reglementării și aplicării mijloacelor de apărare în legislația națională și a altor state. În plus, am expus asemănările și deosebirile în tratarea acestei instituții în doctrina națională și în cea străină.

Metoda prospectivă – această metodă a permis stabilirea evoluției și dezvoltării modalităților de apărare, care s-a realizat prin mijlocul identificării direcției cele mai optime și eficiente de optimizare a cadrului normativ național, ce se va aplica în practica judecătorească.

Metoda analizei sintetice, cu ajutorul căreia s-a efectuat o generalizare a cercetării înfăptuite, cu prezentarea concluziilor de ordin general. În plus, au fost formulate propunerile *de lege ferenda* în scopul eficientizării în cadrul procesului civil a instituției analizate.

Noutatea și originalitatea științifică. Studiul realizat reprezintă unica lucrare în Republica Moldova ce examinează integral și complet mijloacele de apărare ale pârâtului în cadrul procesului civil. Lucrare de specialitate autohtonă care să se axeze anume pe problematica mijloacelor de apărare ale pârâtului lipsește cu desăvârșire. Noutatea științifică a acestei lucrări constă în efectuarea unui studiu profund și temeinic asupra mijloacelor de apărare ale pârâtului, având ca bază legislația procesual civilă, jurisprudența națională și opiniile doctrinare.

În această ordine de idei, relevăm faptul că am identificat ce modalități de acțiune ale pârâtului pot fi atribuite la categoria mijloacelor de apărare în cadrul procesului civil, am determinat rolul și esența obiecțiilor materiale-juridice, semnalând particularitățile, felurile și efectele utilizării lor de către pârât. Aspectul inovațional al prezentei lucrări pentru Republica Moldova constă în faptul că am evidențiat excepțiile procesuale ca mijloace separate de apărare ale pârâtului. În plus, au fost determinate excepțiile procesuale care pot fi invocate în procesul civil, conform legislației procesual civile naționale, fiind înfăptuită examinarea regimului juridic al acestora.

Prezentul demers științific a abordat rolul acțiunii reconvenționale în sistemul mijloacelor de apărare, au fost relevate particularitățile înaintării, examinării și efectele admiterii acțiunii reconvenționale. De asemenea, cu titlu de noutate pentru Republica Moldova, au fost examinate modalitățile de acțiune ale pârâtului care, aparent, nu se includ în categoria mijloacelor de apărare. În acest sens, am stabilit că există unele acte procedurale ale pârâtului ce pot fi încadrate în categoria mijloacelor alternative/atipice de apărare. Respectiv, au fost conturate trăsăturile distinctive ale acestor modalități de apărare atipice.

În același timp, au fost formulate propunerile *de lege ferenda* în vederea perfecționării instituției mijloacelor de apărare ale pârâtului.

Semnificația teoretică și valoarea aplicativă a lucrării. Rezultatele cercetării au o importanță deosebită pentru examinarea și optimizarea instituției mijloacelor de apărare ale

pârâtului în cadrul procesului civil. Studiarea mijloacelor de apărare ale pârâtului prezintă interes atât teoretic, cât și practic. Din punct de vedere teoretic, cercetarea mijloacelor de apărare ale pârâtului a permis identificarea, sistematizarea și gruparea acestor modalități, evidențierea caracterelor juridice, condițiilor de exercitare și a efectelor pe care ele le produc. Din punct de vedere practic, prezentul demers științific permite justițiabililor să distingă dintre diferite mijloace de apărare ale pârâtului, să cunoască când, cum, pentru ce și care mijloc de apărare poate fi utilizat de către pârât.

De asemenea, din punct de vedere științific, prezenta cercetare acoperă golul inexistenței lucrării de specialitate ce ar analiza mijloacele de apărare ale pârâtului. În cadrul acestui studiu s-a efectuat sistematizarea conceptelor doctrinare și legislative asupra mijloacelor de apărare ale pârâtului; evidențierea caracteristicilor obiecțiilor material-juridice pe care le poate înainta pârâtul, fiind stabilite categoriile și obiectivele obiecțiilor material-juridice; examinarea exhaustivă a excepțiilor procesuale ce pot fi ridicate în procesul civil; redarea multiaspectuală a acțiunii reconvenționale înaintată de către pârât în scopul apărării împotriva acțiunii reclamantului; determinarea oportunității și eficienței folosirii de către pârât a mijloacelor alternative/atipice de apărare.

Concepțiile elaborate, precum și propunerile *de lege ferenda* formulate pot fi luate în considerare în cadrul eficientizării și optimizării procesului civil la capitolul reglementării mijloacelor de apărare ale pârâtului. Considerăm că rezultatele obținute vor putea oferi opinii, trimiteri, soluții utile judecătorilor, avocaților, participanților la proces, cadrelor didactice, studenților și tuturor interesați de procedură civilă.

Rezultatele științifice principale înaintate spre susținere. În urma studiului efectuat, înaintăm următoarele repere conceptuale principale spre susținere: obiecția material-juridică reprezintă unica modalitate a pârâtului de a combate fondul dreptului dedus judecății, prin aceasta pârâtul poate nega circumstanțele de fapt și/sau de drept invocate de reclamant; depunerea referinței este un drept al pârâtului, iar nu obligație; excepțiile procesuale reprezintă mijloace distincte de apărare ale pârâtului; acțiunea reconvențională este un mijloc de apărare al pârâtului în cadrul procesului civil și cuprinde două aspecte: apărarea unui drept subiectiv civil și apărarea împotriva acțiunii inițiale; pe lângă mijloacele fundamentale sau clasice de apărare ale pârâtului, pot fi identificate și unele mijloace alternative sau atipice de apărare, anume: tranzacția de împăcare și atragerea intervenientului accesoriu.

Implementarea rezultatelor științifice. Rezultatele cercetării sunt utilizate în procesul didactic și științific din instituțiile de învățământ superior. În plus, principale repere metodologice

ale lucrării au fost publicate în reviste de specialitate, au fost expuse în diferite foruri științifice internaționale și naționale.

Aprobarea rezultatelor. Principale repere metodologice ale lucrării au fost expuse în diferite foruri științifice internaționale și naționale, precum ar fi: Colocviul științific „Orientări actuale în cercetarea doctorală”, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți; „Integrare prin cercetare și inovare” conferința științifică națională cu participare internațională, Universitatea de Stat din Moldova; Conferința Colloquia Professorum „Tradiție și inovare în cercetarea științifică”, Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți; Conferința internațională „Promovarea valorilor sociale în contextul integrării europene”, Universitatea de Studii Europene din Moldova; Conferința științifică internațională „Perspectivele și problemele integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației”, Universitatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hașdeu” din Cahul; Conferința Internațională „Procesul civil și executarea silită. Trecut, prezent, viitor”, Târgu-Mureș, România etc.

La tema cercetării au fost publicate 7 articole științifice în reviste peste hotare și din Republica Moldova: Актуальные научные исследования в современном мире (Ucraina), Revista Institutului Național al Justiției (Republica Moldova), Analele științifice ale Universității „Alexandru Ioan Cuza” din Iași (România), Новый юридический вестник (Rusia), Studia Universitatis Moldaviae (Republica Moldova).

În plus, au fost înaintate propunerile și recomandările *de lege ferenda* cu scopul de a perfecționa legislația procesual civilă.

Publicații la tema tezei – 24 lucrări științifice.

Volumul și structura tezei. Teza de doctor în drept conține adnotări (în trei limbi), lista abrevierilor, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, lista bibliografiei consultate. Partea principală a tezei este alcătuită din 172 pagini, iar partea complementară a tezei – 17 pagini, inclusiv 14 pagini lista bibliografiei consultate. Lista bibliografică este formată din 200 titluri.

Cuvintele-cheie: proces echitabil, dreptul la apărare, mijloace de apărare, obiecții material-juridice, excepțiile procesuale, acțiunea reconvențională, referința, tranzacția judiciară, atragerea intervenientului accesoriu

CONȚINUTUL TEZEI

În **Introducere** este descrisă actualitatea și importanța temei abordate, scopul și obiectivele tezei, metodologia de cercetare, descrierea situației în domeniul de cercetare, noutatea științifică, ipotezele de cercetare, importanța teoretică și valoarea aplicativă a lucrării, aprobarea rezultatelor și sumarul capitolelor tezei.

În **Capitolul 1 – Analiza situației științifice privind mijloacele de apărare ale pârâtului**, sunt examinate reglementările internaționale, naționale și a statelor străine privind mijloacele de apărare ale pârâtului. A fost supusă cercetării jurisprudența relevantă a CtEDO care scot în evidență importanța și particularitățile dreptului la apărare în cadrul procesului civil. În plus, au fost analizate opiniile doctrinarilor autohtoni și străini ce abordează mijloacele de apărare ale pârâtului în cadrul procesului civil. Așadar, în cadrul acestui capitol am determinat cadrul normativ aplicabil, practica CtEDO și viziunile savanților din domeniul investigat. Totodată, în acest capitol am identificat problema științifică, obiectivele cercetării și direcțiile de soluționare.

Dreptul la apărare este recunoscut și reglementat practic în toate statele democratice, în plus și instrumentele juridice internaționale se referă, într-o măsură sau alta, la importanța garantării și respectării dreptului la apărare. *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice*³ stipulează în cadrul art. 14 că „toți oamenii sunt egali în fața tribunalelor și curților de justiție. Orice persoană are dreptul ca litigiul în care se află să fie examinat în mod echitabil și public de către un tribunal competent, independent și imparțial, stabilit prin lege, care să decidă asupra contestărilor privind drepturile și obligațiile sale cu caracter civil”. Din acest text de lege putem deduce că părțile din procesul civil au dreptul ca cauza să fie examinată și soluționată în mod echitabil și legal, iar pentru realizarea acestui imperativ părțile se bucură de posibilitatea de a invoca și aduce în atenția magistratului anumite fapte ce au legătură cu pricina civilă, de a dezbate în contradictoriu temeinicia celor invocate de către partea potrivnică. Raportând cele expuse la poziția procesuală a pârâtului, putem susține că acesta are la îndemână anumite mijloace procesuale care asigură exercitarea efectivă a dreptului la apărare, care îi permit realizarea apărării poziției sale față de revendicările reclamantului, pentru ca instanța de judecată să poată decide în mod echitabil asupra contestărilor privind drepturile și obligațiile cu caracter civil.

³ Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice. New York, 16.12.1966. Ratificat prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 217 din 28.07.1990. În: *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte* (1990 – 1998). Ediția oficială. Vol. 1, Chișinău: Moldpres, 1998

O prevedere analogică, după conținutul și efectele pe care le generează, este cuprinsă în *Declarația universală a drepturilor omului*⁴, așadar, art. 10 stipulează că „orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în mod public și în termen rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale”.

De asemenea, *Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale*⁵ prevede în cadrul art. 6 că „orice persoană are dreptul la judecarea cauzei sale în mod echitabil, în mod public și în termen rezonabil, de către o instanță independentă și imparțială, instituită de lege, care va hotărî asupra încălcării drepturilor și obligațiilor sale cu caracter civil”. Este demn de menționat faptul că prevederile Convenției pentru apărarea drepturilor omului au fost dezvoltate prin jurisprudența Curții Europene a Drepturilor Omului.

În scopul transpunerii garanțiilor internaționale, Constituția Republicii Moldova a reglementat, în cadrul art. 26, dreptul la apărare. Conform dispozițiilor constituționale, fiecare om are dreptul să reacționeze independent, prin mijloace legitime, la încălcarea drepturilor și libertăților sale, și în tot cursul procesului, părțile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu.

Pe când Constituția are menirea de a stabili principii generale aplicabile tuturor ramurilor de drept, soluții concrete și reglementări exacte privind mijloacele de apărare a pârâtului în cadrul procesului civil regăsim în cadrul Codului de procedură civilă. Din dispozițiile art. 22, 26, 27, 56 ale *Codului de procedură civilă al Republicii Moldova* desprindem caracteristicile principiului dreptului la apărare și garanții ale mijloacelor de apărare ale pârâtului. În materia procesului civil, doctrina de specialitate, divizează dreptul la apărare în două accepțiuni: material și formal.

Așadar, chiar dacă Codul de procedură civilă nu reglementează expres principiul dreptului la apărare ca în cazul legislațiilor procesual civile a altor state, garantarea dreptului la apărare se întemeiază pe condiția asigurării egalității în fața legii și a justiției, contradictorialității și disponibilității procesului civil. Or, nu se poate imagina contradictorialitatea procesului civil dacă pârâtul nu va avea posibilitatea de a-și formula, argumenta și dovedi poziția sa în proces, nu poate fi vorba despre egalitate și disponibilitate în drepturi a participanților la proces dacă pârâtul va fi lipsit de libertatea alegerii unui mijloc de apărare după cum acesta crede de cuviință.

⁴ Declarația universală a drepturilor omului. New York, 10.12.1948. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 217 din 27.07.1990. În: *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte (1990 – 1998)*. Ediția oficială. Vol. 1, Chișinău: Moldpres, 1998

⁵ Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale. Roma, 04.11.1950. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 1298 din 24.07.1990. În: *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte (1990 – 1998)*. Ediția oficială. Vol. 1, Chișinău: Moldpres, 1998

În acest context, profesorul Ioan Leș precizează că „principiul dreptului la apărare depășește interesul părților, întrucât respectarea acestuia contribuie și la descoperirea adevărului în procesul civil. Astfel se explică și interesul consacării principiului dreptului la apărare în diferite documente internaționale”⁶.

În schimb, *Codul de procedură civilă al României*⁷ în cadrul art. 13 alin. (1) stipulează că „dreptul la apărare este garantat”. Iar în cuprinsul alin. (2) al aceluiași articol prevede conținutul dreptului la apărare, astfel acesta include „posibilitatea [părților] de a participa la toate fazele de desfășurare a procesului. Ele pot să ia cunoștință de cuprinsul dosarului, să propună probe, să își facă apărări, să își prezinte susținerile în scris și oral și să exercite căile legale de atac, cu respectarea condițiilor prevăzute de lege”.

*Codul de procedură civilă al Franței*⁸ tot nu se referă expres la dreptul la apărare, dar dispozițiile art. 14 instituie regula conform căreia instanța nu poate să se pronunțe asupra fondului fără ca părțile din proces să fie audiate sau citate. Adică, înainte de a soluționa cauza civilă, judecătorul este obligat să ofere părților posibilitatea argumentării și susținerii poziției sale, fie, cel puțin, ele trebuie să fie citate în mod legal pentru ca acestora să le aducă la cunoștință despre data și locul examinării cauzei, astfel având posibilitatea de a participa la ședința de judecată. În plus, conform doctrinei franceze⁹, în cadrul art. 18 – 20 din *Codul de procedură civilă al Franței* este reglementat principiul fundamental al procesului civil care presupune libertatea părților de a alege modalitățile de apărare. Acest principiu este privit ca una dintre condițiile exercitării justiției echitabile. Necesită atenție dispoziția cuprinsă în cadrul art. 30 din *Codul de procedură civilă al Franței*, conform acestui text de lege, dreptul de a discuta temeinicia pretențiilor reclamantului constituie conținutul dreptului la acțiune a pârâtului. Deci, în conformitate cu legislația franceză, mijloacele de apărare ale pârâtului reprezintă una dintre modalitățile de exercitare a dreptului la acțiune.

*Codul de procedură civilă al Bulgariei*¹⁰ prevede în art. 8 alin. (1) că fiecare parte trebuie să aibă dreptul/posibilitatea de a fi audiată de către instanța înainte ca aceasta să se pronunțe asupra drepturilor și intereselor acestora printr-o hotărâre. Alin. (2) art. 8 din *Codul de procedură civilă*

⁶ Leș I., *Tratat de drept procesual civil. Vol. 1*. București: Universul Juridic, 2014, p. 67

⁷ *Codul de procedură civilă al României*. [cit. 05.02.2018]. Disponibil:

http://www.dreptonline.ro/legislatie/codul_de_procedura_civila_noul_cod_de_procedura_civila_legea_134_2010.php

⁸ *Code de procédure civile français*. [cit. 05.02.2018]. Disponibil:

<https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070716&dateTexte=20050514>

⁹ Захватаев В. *Новый Гражданский процессуальный кодекс Франции*. Киев: Истина, 2004, с. 38

¹⁰ *Code of civil procedure of Bulgaria*. [cit. 05.02.2018]. Disponibil:

<http://www.lawoffice-bg.net/userfiles/Code%20of%20Civil%20Procedure.pdf>

al Bulgariei stipulează că părțile vor prezenta faptele pe care își întemeiază pretențiile și vor aduce probe pentru susținerea celor invocate. Suplimentar, instanța de judecată trebuie să ofere părților posibilitatea de a lua cunoștință cu apărările și argumentele părții potrivnice, cu obiectul, faza și etapa procesului, precum și trebuie să ofere posibilitatea părților de a se exprima asupra acestor chestiuni.

Într-o manieră asemănătoare, *Codul de procedură civilă al Kazahstanului*¹¹ în art. 15, cu titlu marginal „Contradictorialitatea și egalitatea părților”, alin. (1) stipulează că părțile au posibilități egale de a-și apăra poziția. Iar alin. (2) art. 15 prevede că părțile, în mod independent, aleg poziția în proces, modalitățile și mijloacele de apărare a acesteia. Ca de exemplu, pârâțul, singur, va decide dacă va adopta o poziție defensivă față de pretențiile reclamantului, alegând negarea pretențiilor înaintate, fie poate să recunoască solicitările reclamantului, fie poate lua o poziție ofensivă – înaintând, în acest sens, o acțiune reconvențională, fie poate să manifeste indiferență totală față de proces, să nu se prezinte nici la o ședință de judecată și să nu comunice instanței poziția sa față de revendicările reclamantului.

În scopul asigurării dreptului la apărare al părților, art. 12 din *Codul de procedură civilă al Republicii Populare Chineze*¹² stabilește că, în cadrul examinării cauzei părțile au dreptul de a participa la dezbateri, ceea ce presupune realizarea dreptului la apărare și a contradictorialității procesului civil. Considerăm că „dreptul de a participa la dezbateri” include posibilitatea părților de a susține poziția lor, de a prezenta și combate probele părții adverse, de a discuta temeinicia și legalitatea celor susținute de partea potrivnică, de a pune concluzii pe fondul cauzei, de a invoca obiecții materiale și excepții procesuale.

Pe de altă parte, *Codul de procedură civilă al Quebecului*¹³ reglementează asigurarea dreptului la apărare ale părților într-o modalitate specifică. Astfel, art. 20 prevede că **părțile din cadrul procesului sunt obligate să coopereze**, în special, să informeze permanent pe cealaltă parte privind faptele și particularitățile invocate, ceea ce va conduce la o dezbatere echitabilă a cauzei. De asemenea, părțile au obligația să comunice reciproc despre faptele pe care își întemeiază apărarea în proces, precum și despre probele pe care intenționează să le administreze. Deci, în timp ce majoritatea legislațiilor analizate instituie obligația de garantare a principiului dreptului la apărare în sarcina instanței judecătorești, Codul de procedură civilă al Quebecului a ales să

¹¹ Гражданский процессуальный кодекс Республики Казахстан. [citată 05.02.2018]. Disponibil: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=34329053#pos=743;-76

¹² Civil Procedure Law of the People's Republic of China. [citată 05.02.2018]. Disponibil: <http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/cn/cn029en.pdf>

¹³ Code of Civil Procedure of Quebec. [citată 05.02.2018]. Disponibil: <http://legisquebec.gouv.qc.ca/en/showdoc/cs/C-25.01>

stabilească această obligație în sarcina părților, în scopul de a crea o cooperare dintre părți. În acest sens, trebuie să menționăm faptul că legislația procesual civilă a Quebecului încearcă întotdeauna să concilieze părțile aflate în litigiu, ca acestea să soluționeze litigiul în baza unei înțelegeri amiabile. Așadar, considerăm că și această obligație de informare și comunicare reciprocă urmărește anume scopul de a crea un dialog dintre părți, pentru ca ambele să urmărească interesul de a soluționa cauza gășând o soluție de compromis.

Deși legislația în vigoare nu enumeră ce acte procedurale constituie mijloace de apărare ale pârâtului, doctrina de specialitate a evidențiat următoarele modalități de apărare ale pârâtului: obiecțiile materiale, excepțiile/obiecțiile procesuale și acțiunea reconvențională. Analogic cu mijloacele de apărare ale pârâtului, legislația autohtonă nu dă vreo definiție acestor acte nominalizate, lăsând ca doctrina să le descrie.

În conformitate cu prevederile naționale, o importanță deosebită este recunoscută obiecțiilor în cadrul procedurii în ordonanță, concluzie care are drept temei dispozițiile art. 352-354 din CPC. În această ordine de idei, art. 352 alin. (2) CPC recunoaște dreptul debitorului de a înainta obiecții împotriva pretențiilor admise prin ordonanța judecătorească. În cadrul procedurii în ordonanță, întregul proces se desfășoară fără citarea părților și judecătorul soluționează cauza doar având ca temei înscrisurile prezentate de către părți. Din acest considerent, formularea și înaintarea de către debitor a obiecțiilor reprezintă unica posibilitate de a obține respingerea pretențiilor creditorului. În acest context, vom cita prevederile art. 352 alin. (4) din CPC, în temeiul cărora „instanța [...] examinează obiecțiile debitorului fără citarea părților, fără a încheia proces-verbal și se limitează la admisibilitatea obiecțiilor din punct de vedere al temeiniciei și veridicității”. În funcție de admisibilitatea obiecțiilor debitorului, instanța va dispune fie admiterea acestora și anularea ordonanței, fie respingerea obiecțiilor și menținerea ordonanței judecătorești.

Legiuitorul moldav într-un mod limitat tratează instituția acțiunii reconvenționale. În cadrul art. 172-173 CPC se rezumă numai la scopul și condițiile de intentare a acțiunii reconvenționale. Din cadrul art. 172 alin. (1) din CPC, reiese că obiectivul principal al acțiunii reconvenționale constă în judecarea simultană a pretențiilor pârâtului față de reclamant odată cu acțiunea inițială, în scopul de a reduce costurile și timpul necesar soluționării cauzelor civile. În acest sens, „până la începerea dezbaterilor judiciare, pârâtul are dreptul să intenteze împotriva reclamantului o acțiune reconvențională pentru a fi judecată odată cu acțiunea inițială” (art. 172 alin. (1) din CPC).

În comparație cu legislația Republicii Moldova, legislația procesuală a României este mai explicită în reglementarea mijloacelor de apărare ale pârâtului în cadrul procesului civil. În acest sens, art. 31 din Codul de procedură civilă al României stipulează că „apărățile formulate în justiție pot fi de fond sau procedurale”. Din cuprinsul acestui text de lege reiese că apărățile pârâtului pot

fi de două feluri, și anume: obiecții materiale și excepții procesuale. Apărările de fond sau obiecțiile material-juridice, denumirea care se utilizează pe larg în practica și doctrina autohtonă, privesc invocarea anumitor circumstanțe împotriva fondului cauzei, adică raportului material-juridic dedus judecății arătând că pretențiile reclamantului urmează a fi respinse ca fiind nefondate. Cu ajutorul apărărilor procedurale pârâtul semnaleză, fără a se referi la fondul cauzei, încălcarea unor reguli procedurale de către reclamant, astfel încât continuarea procesului nu este posibilă. La categoria apărărilor procedurale se includ excepțiile procesuale sau, altfel denumite, obiecțiile procesual-juridice.

În acest context, trebuie să menționăm că legislația Republicii Moldova nu face o distincție clară dintre apărările de fond și cele procedurale, reglementând în mod general numai obiecțiile părților. Iar, în conformitate cu doctrina autohtonă, aceste obiecții se divid în obiecții materiale, ceea ce corespunde apărărilor de fond, și obiecțiilor procesuale, respectiv – apărări procedurale, dacă să ne referim la noțiunile utilizate de legislația română.

Asemănător cu prevederile naționale, mijlocul principal de invocare a apărărilor în cadrul procesului civil din România constituie întâmpinarea. Așadar, art. 205 alin. (1) din Codul de procedură civilă al României definește întâmpinarea ca „actul de procedură prin care pârâtul se apără, în fapt și în drept, față de cererea de chemare în judecată”. Iar în conformitate cu alin. (2) al aceluiași articol, întâmpinarea va conține, printre altele, și:

- „b) excepțiile procesuale pe care pârâtul le invocă față de cererea reclamantului;
- c) răspunsul la toate pretențiile și motivele de fapt și de drept ale cererii”.

Altfel spus, având în vedere și dispozițiile art. 31 din Codul de procedură civilă al României, pârâtul prin întâmpinare va formula apărările sale de fond și procedurale.

Un alt mijloc de apărare al pârâtului, după cum am menționat *supra*, este acțiunea reconvențională. În acest sens, art. 209 alin. (1) din Codul de procedură civilă al României prevede că „dacă pârâtul are, în legătură cu cererea reclamantului, pretenții derivând din același raport juridic sau strâns legate de aceasta, poate să formuleze cerere reconvențională”. Din această normă deducem că cererea reconvențională reprezintă un mijloc de valorificare de către pârât a unui drept față de reclamant, cerere ce urmează a fi judecată simultan cu acțiunea reclamantului, având în vedere faptul că pretențiile părților derivă din același raport juridic sau din rapoarte strâns legate.

Legiuitorul francez a dedicat un titlu întreg mijloacelor de apărare în cadrul Codul de procedură civilă, așadar în cadrul Cărții întâi titlul 5, cu denumirea marginală „Mijloacele de apărare”, sunt reglementate principalele mijloace de apărare ale părților în cadrul procesului civil. În calitate de mijloace de apărare sunt recunoscute apărările de fond și excepțiile procesuale. Conform reglementării art. 71 din Codul de procedură civilă al Franței, prin apărare de fond se

înțelege orice argument care are ca scop respingerea pretențiilor adversarului ca fiind neîntemeiate, după examinarea în fond a cauzei. Iar art. 73 definește excepțiile procesuale ca acele mijloace prin care partea urmărește suspendarea sau încetarea procesului, arătând încălcarea unor norme de procedură. Practic, întâlnim aceleași dispoziții ca și în cadrul legislației procesual civile din România.

Înainte de a examina reglementarea franceză a instituției acțiunii reconvenționale, trebuie să menționăm că, în conformitate cu Codul de procedură civilă al Franței, acțiunile civile se clasifică în două categorii: acțiunea inițială și acțiuni incidentale (art. 53-70 din Codul de procedură civilă al Franței). Așadar, acțiunea reconvențională este privită ca o acțiune incidentală prin care pârâtul inițial pretinde să obțină un avantaj, altul decât simpla respingere a pretențiilor adversarului (art. 64 din Codul de procedură civilă al Franței).

În procesul civil din Germania, în conformitate cu prevederile art. 277 din *Codul de procedură civilă al Germaniei*¹⁴ pârâtul formulează apărările sale prin intermediul referinței, în care indică mijloacele de apărare pe care înțelege să utilizeze. Iar în cadrul art. 282 din Codul de procedură civilă, legiuitorul german a prevăzut unele din modalitățile de apărare ale părților, astfel în cadrul ședinței de judecată fiecare parte trebuie să prezinte instanței mijloacele sale de apărare, în special afirmațiile, respingerile, obiecțiile, motivele apărării, probele și obiecțiile la probele prezentate de către partea potrivnică, într-un termen optim, în funcție de particularitățile procesului, și să urmărească cu diligență promovarea apărărilor sale în cadrul examinării cauzei.

În același fel, legislația procesual civilă a Rusiei se referă în mod indirect la mijloacele de apărare ale pârâtului. Astfel, conform dispozițiilor art. 149 alin. (2) din *Codul de procedură civilă al Federației Ruse*¹⁵ pârâtul sau reprezentantul acestuia, în cadrul pregătirii cauzei pentru dezbateri prezintă reclamantului sau reprezentantului lui și instanței de judecată, obiecțiile în formă scrisă referitor la pretențiile reclamantului, adică pârâtul trebuie să prezinte referința prin care se apără împotriva revendicărilor reclamantului. Iar art. 150 alin. (1) pct. 3) din Codul de procedură civilă al Rusiei stabilește pentru instanța obligația de a audia pe pârât cu privire la circumstanțele cauzei, de a întreba ce obiecții ridică pârâtul față de revendicările reclamantului, de asemenea prin ce dovezi poate să confirme obiecțiile invocate. După cum putem observa, la fel ca în cazul legislației germane, Codul de procedură civilă al Rusiei nu se referă nici într-un fel la excepțiile procesuale

¹⁴ Code of Civil Procedure of Germany. [citat 05.02.2018]. Disponibil: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html#p1021

¹⁵ Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации, от 14.11.2002 N 138-ФЗ. [citat 05.02.2018]. Disponibil: http://www.consultant.ru/document/Cons_doc_LAW_39570/

pe care le pot ridica părțile, ci numai se rezumă la a reglementa invocarea obiecțiilor materiale împotriva acțiunii civile.

Identic, legislația procesual civilă a Rusiei reglementează și instituția acțiunii reconvenționale. Potrivit art. 137 din Codul de procedură civilă al Rusiei, pârâtul este în drept să intenteze o acțiune reconvențională împotriva reclamantului pentru a fi judecată odată cu acțiunea inițială, depunerea acesteia se face conform regulilor generale de intentare a acțiunii.

Prevederi asemănătoare întâlnim și în Codul de procedură civilă al Ucrainei¹⁶ (art. 128 - 131), potrivit cărora judecătorul oferă termen pârâtului pentru prezentarea referinței și a probelor, iar dacă acesta nu le va prezenta până la începerea dezbaterilor judiciare, va fi decăzut din dreptul de a propune și prezenta probe în proces, cu excepția cazului când se afla în imposibilitate de a prezenta probele în cadrul pregătirii cauzei pentru dezbateri. „În plus, conform legislației procesual civile al Ucrainei, instanța poate convoca părțile într-o ședință preliminară, care are loc în cadrul pregătirii cauzei pentru dezbateri, pentru încercarea de conciliere a părților, concretizarea pretențiilor reclamantului și a obiecțiilor pârâtului, stabilește ce probe sunt prezentate sau vor fi prezentate de către părți”¹⁷.

Analiza și cercetarea mijloacelor de apărare ale pârâtului în cadrul procesului civil are, incontestabil, o importanță științifică deosebită, având în vedere faptul că de garantarea acestora depinde desfășurarea unui proces civil echitabil cu respectarea principiilor egalității și contradictorialității. Dar, totodată, prezintă și un interes practic remarcabil prin aceea că pârâtul va putea să planifice apărarea sa într-un proces și să aleagă un mijloc sau altul de apărare potrivit. Așadar, în funcție de particularitățile și efectele unui mijloc de apărare, pârâtul va putea exercita apărarea adecvată împotriva acțiunii reclamantului. În plus, din punct de vedere practic, nu este mai puțin important pentru magistrat să poată distinge diferite mijloace de apărare ale pârâtului, în scopul de a aprecia dacă se încadrează în limitele procedurale și dacă sunt exercitate cu respectarea imperativelor legale.

Chiar dacă mijloacele de apărare ale pârâtului merită o atenție științifică deosebită, constatăm că la nivel doctrinar nu există vreo cercetare care să se axeze în mod prioritar pe studierea și definirea lor. Astfel, în literatura de specialitate fie mijloacele de apărare sunt analizate în cadrul unor tratate sau monografii de drept procesual civil cu caracter de analiză per ansamblu, fie că sunt dedicate studierii numai o parte din mijloacele de apărare, ca de exemplu instituția „excepțiilor procesuale”, care este pe larg studiată în doctrina română.

¹⁶ Гражданский процессуальный кодекс Украины. [citat 05.02.2018]. Disponibil: <http://meget.kiev.ua/kodeks/gpk/>

¹⁷ Dumitrașcu D. Referința în legislația procesual civilă a Republicii Moldova. În: Актуальные научные исследования в современном мире, Выпуск 8(28) Часть 3, август 2017, p. 109

În această ordine de idei, identificăm că literatura procesual civilă națională se află la etapa de formare a unei doctrine autohtone, care să scoată în evidență particularitățile procesului civil moldav. Deși doctrina națională se află în procesul de constituire, la momentul actual aceasta a reușit să cerceteze și să dezbată fundamentele și instituțiile principale ale procesului civil, cu anumite excepții, și să se refere la anumite particularități ale instituțiilor procesului civil. Așadar, chiar dacă la nivel național nu există o cercetare sistemică și profundă a mijloacelor de apărare ale pârâtului, unii autori menționează laturile specifice ale modalităților de apărare ale pârâtului și examinează natura juridică, condițiile de exercitare și efectele întrebuintării mijloacelor de apărare.

În literatura de specialitate națională se menționează că „grație principiului contradictorialității și al „*egalității de arme*” pârâtul, în virtutea disponibilității de care dispune, își poate exercita dreptul la apărare împotriva acțiunii civile a reclamantului”¹⁸. Tot în această lucrare¹⁹, autorii stabilesc că în cadrul procesului civil pârâtul dispune de următoarele mijloace de apărare împotriva revendicărilor reclamantului: obiecții juridice și acțiunea reconvențională.

Autoarea Băcu A. nu se referă expres la noțiunea de „mijloacele de apărare ale pârâtului”, în schimb analizează o noțiune mai largă, ce ar include și modalitățile de apărare ale pârâtului, și anume „mijloacele de acțiune specifice pârâtului”. „Prin mijloace de acțiune ale pârâtului se subînțeleg posibilele forme de manifestare în proces, și anume: recunoașterea totală sau parțială a pretențiilor reclamantului (art. 60 alin. (2) C.p.c.); contestarea valabilității deschiderii procesului civil sau a modului în care el se desfășoară (posibilitate care rezultă din caracterul contradictoriu al procesului civil); formularea în fond a unor pretenții proprii”²⁰.

Analizând doctrina autohtonă, identificăm faptul că majoritatea autorilor nu se referă expres la mijloacele de apărare ale pârâtului, dar menționează importanța asigurării egalității și contradictorialității procesului civil, precum și obligația judecătorului de a asculta pe ambele părți din proces, de a le permite să prezinte explicațiile și probele pe care se întemeiază. În acest sens, profesorul Cojuhari Alexandru susține²¹ că judecătorul trebuie să ofere pârâtului posibilitatea de a prezenta obiecțiile sale față de acțiunea civilă a reclamantului, să stabilească dacă va fi necesar sau nu prezentarea probelor suplimentare în cadrul procesului civil.

Autorii Savva A. și Tihon V. susțin, că la rang de principiu, dreptul la apărare „include în conținutul său posibilitatea părților de a lua cunoștință de toate actele din dosar, de a formula cereri, de a solicita probe, de a exercita căile de atac prevăzute de lege, de a înainta cereri de recuzare

¹⁸ Belei, E., *et al. Drept procesual civil. Partea generală*. Chișinău: Editura Lexon-Prim, 2016, p. 264

¹⁹ *Ibid.*, p. 264 – 265

²⁰ Băcu, A. *Drept procesual civil: Partea generală: curs univ.* Chișinău: Tipogr. „Print-Caro”, 2013, p. 278

²¹ *Гражданский процессуальный кодекс Молдовы: Комментарий* / Отв. ред. Кожухарь А.Н., Райлян А.А. Кишинев: Университас, 1992, с. 286

etc.”²². În plus, potrivit principiului contradictorialității „instanța trebuie să asigure părților posibilitatea de a-și susține și argumenta cererile, de a invoca probe, de a combate dovezile solicitate de adversar, de a ridica și combate excepțiile de procedură. În alți termeni, nici o măsură nu poate fi dispusă de instanță fără a le acorda părților dreptul de a se apăra. De aici decurge și existența unei legături indisolubile între principiul contradictorialității și principiul dreptului la apărare”²³.

Autoarea Орлова Л.М. examinând natura juridică a acțiunii reconvenționale specifică²⁴ că din categoria mijloacelor procedurale de apărare ale pârâtului în cadrul procesului civil fac parte acțiunea reconvențională, obiecțiile materiale, obiecțiile procesuale, dreptul de recuzare și negarea sau nerecunoașterea pretențiilor reclamantului (în original „отрицания иска”). Prin urmare, pârâtul are dreptul de a alege oricare din mijloacele de apărare, inclusiv înaintarea acțiunii reconvenționale. Opțiunea exercitării unui anumit tip de mijloc de apărare se va face în dependență de caracterul pretențiilor material-juridice ale reclamantului.

Un interes deosebit prezintă lucrarea autorului rus Дерюжинский Н. în cadrul căreia se analizează natura juridică și reglementarea instituției juridice a obiecțiilor materiale și procesuale ale pârâtului. Cercetătorul rus menționează că în cadrul științei dreptului procesual civil, compartimentul mijloacelor de apărare reprezintă un interes și o importanță distinsă față de alte instituții ale procesului civil, reieșind din faptul că studiile acestora au avut ca efect crearea unor noi direcții în studiul procesului civil²⁵.

După cum am mai precizat *supra*, majoritatea autorilor sunt de acord în privința actelor ce formează mijloace de apărare ale pârâtului în cadrul procesului civil. În aceeași ordine de idei, autorul Загоровский А. susține că la categoria mijloacelor de apărare se atribuie²⁶: obiecțiile materiale, obiecțiile procesuale și acțiunea reconvențională.

Doctrina rusă contemporană, rămânând fidelă opiniilor majoritare a autorilor precedenți, recunoaște ca mijloace de apărare ale pârâtului drept obiecții (materiale și procesuale) și acțiunea reconvențională. Așadar, se afirmă că²⁷ principiul egalității părților în cadrul procesului civil asigură ca părțile să aibă posibilități egale pentru apărarea intereselor lor în cadrul soluționării

²² Savva, A., Tihon, V. *Drept procesual civil (partea generală)*. Chișinău: Bons Offices, 2012, p. 62

²³ *Ibid.*, p. 58

²⁴ Орлова, Л.М. *Права сторон в гражданском процессе* / науч. ред. Тадевосян В.С. Минск: Изд-во БГУ им. В.И. Ленина, 1973, с. 120

²⁵ Дерюжинский, Н. *Отводы и возражения по русскому гражданскому процессу*. Санкт-Петербург, 1889, с. 3

²⁶ Загоровский, А. *Очерки гражданского судопроизводства в новых административно-судебных и судебных учреждениях*. Одесса, 1892, с. 160 – 169

²⁷ *Гражданское процессуальное право России* / Под ред. Алексия П.В., Амаглобели Н.Д. Москва: Юнити-Дана, 2005, с. 150

litigiului de către instanța judecătorească. Mijloace de realizare a acestor drepturi de apărare ale pârâtului constituie obiecțiile împotriva acțiunii civile și acțiunea reconvențională.

Autorii Васин В.Н. și Казанцев В.И. reiterează că²⁸ principiul egalității procedurale oferă și pârâtului posibilitatea apărării procesuale împotriva pretențiilor reclamantului. Legea instituie două asemenea mijloace: 1) obiecții împotriva acțiunii, 2) acțiunea reconvențională.

Analogic, unii doctrinari expun că²⁹ legislația oferă în egala măsură posibilități identice ambelor părți din proces pentru apărarea drepturilor sale. Principala modalitate de apărare a pârâtului împotriva acțiunii depuse sunt obiecțiile. Pe lângă obiecțiile, ca mijloc de apărare al pârâtului, autorii citați mai menționează că pârâtul este în drept, până la pronunțarea hotărârii, să depună acțiunea reconvențională³⁰.

La fel și doctrina română apreciază mijloacele de apărare ale pârâtului. Savanții Hilsenrad A. și Stoenescu I. menționează că „potrivit principiului egalității în drepturi a părților și potrivit principiului dreptului la apărare, pârâtul este o parte cu drepturi procesuale egale cu drepturile reclamantului și legea îi acordă, pentru a-și apăra drepturile și interesele sale în proces, aceeași protecție ca și reclamantului”³¹. La categoria mijloacelor de apărare autorii analizează apărările în fond (ceea ce corespunde obiecțiilor material-juridice, conform doctrinei noastre), excepțiile procesuale și acțiunea reconvențională.

În doctrină s-a apreciat că mijloacele de apărare reprezintă o componentă a dreptului la apărare sau a noțiunii de „apărare”, care este una dintre formele în care se poate exercita dreptul la acțiune. În această ordine de idei, autoarea Vasile Andreea înainte de a defini excepțiile procesuale, specifică că acestea fac parte din noțiunea de „apărare”, iar acesta „poate fi privit ca un drept complex, de natură procesuală, al cărui conținut este format dintr-o pluralitate de prerogative, dintre care amintim sesizarea instanței, administrarea probelor, apărările și excepțiile, căile de atac etc.”³².

Literatura de specialitate din România apreciază faptul că mijloacele de apărare ale pârâtului în cadrul procesului civil au o importanță deosebită nu numai din cazul că acestea reprezintă o utilitate practică pentru pârât pentru a-și apăra și argumenta poziția sa, dar și din considerentul că garantarea exercitării mijloacelor de apărare asigură la realizarea principiilor fundamentale ale procedurii judiciare. Așadar, savantul Leș Ioan menționează că „instanța trebuie să asigure părților posibilitatea de a-și susține și argumenta cererile, de a invoca probe, de a combate dovezile

²⁸ Васин, В.Н., Казанцев, В.И. *Гражданский процесс*. Москва: Издательский центр «Академия», 2008, с. 111

²⁹ *Гражданский процесс* / Под ред. М.К. Треушников. Москва: Статут, 2014, с. 337 - 338

³⁰ *Ibid.*, p. 338

³¹ Hilsenrad, A., Stoenescu, I. *Procesul civil în R.P.R.* București: Editura Științifică, 1957, p. 137

³² Vasile A., *Excepțiile procesuale în noul Cod de procedură civilă*. București: Hamangiu, 2013, p.1

solicitate de adversar, de a ridica și combate excepțiile de procedură. Prin urmare, nicio măsură nu poate fi ordonată de instanță fără a le acorda părților dreptul de a se apăra”³³. Suplimentar, doctrinarul Leș Ioan, analizând conținutul principiului contradictorialității, susține că „contradictorialitatea oferă optime posibilități pentru aflarea adevărului și reprezintă în același timp o garanție a realizării dreptului la apărare și a egalității părților în fața autorității judiciare”³⁴.

Doctrina franceză definește apărarea, drept „un mijloc care vine în întâmpinarea reclamantului pentru a stabili justificarea acțiunii (f fondate sau nefondate) și, în același timp, o negare a dreptului reclamantului”³⁵. Autorii francezi³⁶ disting trei modalități de apărare a pârâtului: apărările de fond, excepțiile și finele de neprimire. De asemenea, se menționează³⁷ că legislația franceză instituie reguli stricte în privința invocării excepțiilor și finelor de neprimire. Aceste două mijloace de apărare sunt examinate de instanțele franceze numai dacă au fost ridicate la începutul procesului (*in limine litis*). Așadar, în dreptul francez, excepțiile și finele de neprimire reprezintă mijloace de apărare prin care pârâtul evidențiază iregularități ale raportului procesual juridic dintre reclamant și instanță, fără a face referire la fondul litigiului. Doctrina³⁸ apreciază că finele de neprimire reprezintă modalități intermediare de apărare, ele se încadrează între adevărate excepții și apărări de fond. Având în vedere faptul că nu se ocupă cu apărări procedurale, în sens restrâns, nici cu cele de fond, ci invocă aspecte care împiedică instanța să ajungă la examinare fondului, cum ar fi de exemplu incapacitatea reclamantului de a sta în justiție. Cu toate acestea, terminologia actuală din procesul francez este destul de imprecisă, unele apărări de fond care duc la adoptarea hotărârii favorabile pentru pârât sunt numite fine de neprimire.

În procesul civil din Statele Unite ale Americii, de regulă, pârâtul își prezintă apărările în cadrul dezbaterilor juridice. Dezbaterile includ prezentarea cauzei de către reclamant și ascultarea versiunii pârâtului. Actualmente, în SUA, atât sistemul common law, cât și procedura modernă permit pârâtului să se apere prin referire asupra fondului, cât și să utilizeze „apărări tehnice”, care nu combat temeinicia pretențiilor reclamantului, ci invocă anumite „defecte” ale cauzei care obligă instanța să nu examineze fondul litigiului și să înceteze procesul³⁹ (ca de exemplu, cererea reclamantului nu conține toate elementele necesare). Regulile generale privind prezentarea apărărilor în procesul civil din SUA, sunt prevăzute în Regulile Federale de Procedură

³³ Leș, I. *Noul Cod de procedură civilă: comentariu pe articole*. București: C.H. Beck, 2015, p. 31

³⁴ *Ibid.*, p. 32

³⁵ Vincent, J., Guinchard, S. *Procedura civilă*. 24° edition. Dalloz, 1996, p. 130, *apud* Lozneau, V. *Excepțiile de fond în procesul civil*. București: Lumina Lex, 2003, p. 10

³⁶ Herzog P., Weser M. *Civil Procedure in France*. Columbia University, 1967, p. 268

³⁷ *Ibid.*, p. 268-269

³⁸ *Ibid.*, p. 269

³⁹ Yeazell S.C., Schwartz J.C. *Civil Procedure*. New York: Wolters Kluwer, 2016, p. 264

Civilă. În conformitate cu art. 12 din aceste reguli⁴⁰, pârâtul este obligat să prezinte apărările și obiecțiile în termen de 21 de zile de la comunicarea cererii reclamantului. Același termen este prevăzut și pentru reclamant, în ipoteza în care pârâtul înaintează cerere reconvențională. De asemenea, art. 12(b) din Regulile Federale de Procedură Civilă prevede neexhaustiv obiecțiile prin care pârâtul se poate apăra: lipsa competenței materiale a instanței, lipsa jurisdicției personale, încălcarea competenței teritoriale etc. Deci, observăm că pârâtul, în procesul civil din SUA, se poate apăra prin trei mijloace: apărările de fond, excepțiile procesuale și acțiunea reconvențională.

Doctrina și legislația italiană nu identifică în mod expres mijloacele de apărare ale pârâtului, rezumându-se la analiza acțiunilor pe care acesta le poate efectua. În acest sens, autorii⁴¹ menționează că după primirea citației, pârâtul trebuie să se prezinte în instanță cu cel puțin 5 zile înainte de data stabilită pentru prima ședință de judecată, pentru depunerea dosarului la grefa/cancelaria instanței, care conține: copia citației, originalul răspunsului la pretențiile reclamantului (referința), o copie a referinței pentru reclamant, înscrisurile pe care își întemeiază obiecțiile și procura avocatului, după caz. Conform art. 125 și 167 din Codul de procedură civilă al Italiei, referința (comparsa di risposta) trebuie să conțină denumirea instanței de judecată în fața căreia acțiunea este pendinte, părțile, motivele de fapt și de drept pe care se bazează pârâtul, alte cereri pe care pârâtul le formulează. Suplimentar, referința trebuie să conțină o declarație cu privire la toate cererile reconvenționale și compensările pe care pârâtul dorește să le înainteze⁴².

Capitolul 2 – Apărarea pârâtului prin intermediul obiecțiilor material-juridice și excepțiilor procesuale, este dedicat cercetării profunde a obiecțiilor material-juridice și excepțiilor procesuale. În compartimentul dat al lucrării, a fost înfăptuită analiza naturii juridice, particularităților și categoriilor obiecțiilor material-juridice. Cu titlu de noutate, am efectuat examinarea noțiunii, naturii juridice și a regimului juridic al excepțiilor procesuale, fiind identificate următoarele excepții procesuale ce pot fi înaintate în procesul civil din Republica Moldova: excepția lipsei capacității procesuale, excepția lipsei calității procesuale, excepția de tardivitate, excepția autorității de lucru judecat, excepția de litispendență, excepția de necompetență, excepția de neconstituționalitate, excepția de ilegalitate, excepția nulității actului de procedură, excepția decăderii și excepția de perimare.

Legislația procesual civilă a Republicii Moldova, în mod expres recunoaște posibilitatea pârâtului de a utiliza obiecțiile material-juridice ca „instrumente” de apărare împotriva acțiunii

⁴⁰ Federal Rules of Civil Procedure. [citat 01.08.2020]. Disponibil: https://www.uscourts.gov/sites/default/files/civil-rules-procedure-dec2017_0.pdf

⁴¹ Cappelletti M., Perillo J.M. *Civil Procedure in Italy*. Springer-Science+Business Media, B.V, 1965, p. 167

⁴² *Ibid.*, p. 169

reclamantului. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova, prin art. 56 alin. (1) statuează că „participanții la proces sunt în drept [...] să înainteze *obiecții* împotriva demersurilor, argumentelor și considerentelor celorlalți participanți [...]”, din categoria participanților la proces fac parte și părțile, adică reclamantul și pârâtul. Așadar, pârâtul nu este unicul titular al dreptului de a înainta obiecții în cadrul procesului civil, de acest drept se bucură, de asemenea, și reclamantul, intervenienții principali și accesorii, persoanele care pornesc procesul în interesele altora etc.

Obiecțiile material-juridice reprezintă principalul și cel mai des utilizat mijloc de apărare al pârâtului în cadrul procesului civil. Doctrina autohtonă a apreciat că obiecțiile material-juridice „se referă la circumstanțele de fapt și de drept pe care se bazează reclamantul pentru a convinge instanța să nu admită acțiunea, adică să adopte o hotărâre de respingere a pretențiilor reclamantului”⁴³.

Am identificat că obiecțiile material-juridice ale pârâtului se divid în două categorii: obiecții în fapt și obiecții în drept. Prin obiecții în fapt pârâtul invocă sau neagă anumite situații, ca de exemplu în acțiunea privind încasarea datoriei, pârâtul afirmă că nu datorează nimic, fie că a plătit datoria. Dacă pârâtul se apără cu ajutorul obiecțiilor în drept, atunci invocă o normă de drept substanțial ce va avea ca efect respingerea totală sau parțială a pretențiilor reclamantului, ca de exemplu pârâtul arată că actul juridic civil contravine ordinii publice sau bunelor moravuri; susține că obiectul actului juridic este imposibil. În practică, pârâtul utilizează ambele categorii de obiecții material-juridice concomitent, indicând circumstanțele cauzei cu referire la dispozițiile legii. Obiecțiile în fapt și în drept, de regulă, coexistă, fiind simultane, astfel fiind asigurată apărarea eficientă a pârâtului

Obiecțiile material-juridice după obiectul lor se împart în:

- 1) obiecții materiale ce neagă considerentele reclamantului;
- 2) obiecții materiale prin care pârâtul invocă proprii circumstanțe de fapt și de drept.

La prima categorie atribuim apărările pârâtului prin care acesta nu recunoaște faptele arătate de reclamant (simpla negare), argumentează că circumstanțele de fapt nu creează efecte juridice sau că circumstanțele de drept nu se raportează la cauză, iar conform altei prevederi pretenția reclamantului nu poate fi admisă. Aceste obiecții material-juridice strict se limitează la cele expuse de către reclamant, au ca scop discutarea temeiniciei considerentelor reclamantului, fără ca pârâtul să invoce anumite circumstanțe suplimentare la care partea potrivnică nu s-a referit.

⁴³ Belei, E., et al. *Drept procesual civil. Partea generală...*, p. 265

Prin obiecții materiale prin care pârâtul invocă proprii circumstanțe de fapt și de drept avem în vedere situația când pârâtul invocă alte temeuri de fapt și de drept, decât cele arătate de reclamant. În comparație cu prima categorie de obiecții, aceste obiecții sunt mai complexe pentru pârât, din punct de vedere că necesită a fi demonstrate cu ajutorul mijloacelor de probă. Respectiv, dacă pârâtul înțelege să utilizeze aceste obiecții, își asumă și sarcina probației.

Din descrierea acestor două tipuri de obiecții materiale, devine evidentă și deosebirea lor. În primul rând, obiecțiile materiale ce neagă considerentele reclamantului se limitează numai la faptele invocate de reclamant, iar cealaltă categorie de obiecții complică examinarea cauzei prin referire la circumstanțe noi. Astfel, judecătorul va trebui să verifice nu numai temeinicia circumstanțelor expuse de reclamant, dar și să aprecieze faptele arătate de pârât. Însă, aceasta va contribui în mod neîndoielnic la examinarea completă și sub toate aspectele a cauzei, ceea ce va determina adoptarea unei hotărâri legale și întemeiate.

Al doilea mijloc de acțiune al pârâtului prin care acesta se poate apăra este excepția procesuală. Excepția procesuală reprezintă mijlocul de apărare al pârâtului prin care acesta tinde să oprească examinarea acțiunii reclamantului, invocând iregularități procedurale. Literatura de specialitate⁴⁴ a apreciat că obiectul excepțiilor procesuale îl constituie, în mod general, neregularități procedurale, iar scopul excepțiilor procesuale este sancționarea acestor neregularități, cu consecințele pe care legea le prevede, în funcție de încălcarea admisă.

Observăm că excepția procesuală nu este un mijloc de apărare caracteristic numai pârâtului, ceilalți participanți la proces, chiar și reclamantul, tot au posibilitatea de a invoca excepții procesuale. Dar, având în vedere poziția procesuală a pârâtului, „excepția procesuală este întrebuițată de către acesta, fiind adeseori considerată apanajul său”⁴⁵.

Contradictorialitatea procesului civil și egalitatea părților permit pârâtului de a discuta cele invocate de reclamant în cererea de chemare în judecată. Opinăm că pârâtul poate combate, în acest sens, două aspecte:

- dreptul subiectiv civil sau interesul legitim: avem în vedere combaterea existenței raportului juridic de drept material între părți (aceasta se poate realiza prin faptul că pârâtul invocă anumite circumstanțe de fapt ale cauzei din care reiese că dreptul subiectiv al reclamantului nu există, fie reclamantul nu este titularul acestuia, fie că dreptul subiectiv nu a fost încălcat; sau, pârâtul se poate apăra în drept, adică prin

⁴⁴ Deleanu I. *Considerații cu privire la excepțiile procesuale în contextul prevederilor Proiectului Noului Cod de procedură civilă*. În: Revista Română de Drept Privat nr. 4/2009, p. 28-29

⁴⁵ Deleanu I. *Considerații cu privire la excepțiile procesuale...*, p. 29

invocarea anumitor prevederi din actele normative ce vor determina respingerea pretențiilor reclamantului);

- dreptul la acțiune: aici ne referim la faptul respectării de către reclamant a premiselor și condițiilor dreptului la acțiune (de exemplu, pârâțul invocă neкомпetența instanței; arată că există o hotărâre judecătorească irevocabilă pe același litigiu; ridică excepția de tardivitate etc.).

Efectele de admitere a obiecțiilor material-juridice constau în respingerea totală sau parțială a pretențiilor reclamantului ca fiind neîntemeiate. Pe când admiterea excepției procesuale duce la amânarea, suspendarea, încetarea procesului, scoaterea cererii de pe rol sau chiar respingerea acțiunii, în funcție de felul excepției procesuale admise.

Excepția procesuală invocată și admisă de instanța de judecată își atinge finalitatea sa, care constă, după cum am menționat *supra*, în sancționarea neregularității procesuale. Sancțiunea care intervine, diferă în funcție de excepția procesuală admisă. Pentru ca excepția să fie eficace, aceasta trebuie invocată cu respectarea dispozițiilor legale, ținând cont de particularitățile excepției procesuale ridicate. În acest sens, considerăm utilă clasificarea excepțiilor procesuale în excepții absolute și excepții relative. Doctrina⁴⁶ a apreciat că excepțiile absolute privesc încălcarea regulilor imperative de desfășurare a procesului și pot fi invocate de oricare dintre participanți sau de instanță din oficiu, în orice fază a procesului, dacă legea nu prevede altfel. Iar excepțiile relative se referă la încălcarea unor norme dispozitive și pot fi invocate numai de partea interesată în termenul prevăzut de lege.

În funcție de regimul juridic, excepțiile procesuale pot fi divizate în excepții absolute (de ordine publică) și excepții relative (de ordine privată). Excepțiile absolute pot fi invocate oricând pe parcursul procesului de judecată, iar excepțiile relative urmează a fi ridicate numai în termenele stabilite de legislația în vigoare sub sancțiunea decăderii. Din analiza legislației în vigoare am stabilit că sunt reglementate atât excepții procesuale absolute (excepția lipsei capacității procesuale, excepția lipsei calității procesuale, excepția autorității de lucru judecat, excepția de litispendență, excepția de neкомпetență, excepția de neconstituționalitate, excepția nulității actului de procedură), cât și excepții procesuale relative (excepția de tardivitate, excepția decăderii, excepția de perimare).

În **Capitolul 3 – Acțiunea reconvențională și mijloacele alternative/atipice de apărare ale pârâțului**, cercetarea s-a axat pe studierea locului și rolului acțiunii reconvenționale în sistemul mijloacelor de apărare ale pârâțului, pe determinarea particularităților înaintării, examinării și

⁴⁶ Vasile A., *op. cit.*, p. 15

efectelor acțiunii reconvenționale. De asemenea, au fost supuse analizei mijloacele alternative/atipice de apărare ale pârâtului, în special am identificat trăsăturile caracteristice apărării prin intermediul tranzacției judiciare și atragerii în proces a intervenientului accesoriu din partea pârâtului.

Acțiunea reconvențională reprezintă un mijloc de apărare al pârâtului împotriva cererii de chemare în judecată, ce reprezintă anumite particularități specifice față de celelalte mijloace de apărare. Prin obiecțiile materiale, pârâtul se mulțumește să combată afirmațiile reclamantului, iar prin cererea reconvențională, care are natura juridică a unei adevărate chemări în judecată, pârâtul poate să pretindă, de regulă, tot ceea ce ar putea solicita și printr-o cerere de chemare în judecată, formulată pe cale principală⁴⁷. Doctrina a considerat în mod constant acțiunea reconvențională ca un mijloc de valorificare a unui drept de către pârât împotriva reclamantului⁴⁸.

În Republica Moldova, acțiunea reconvențională poate fi intentată de către pârât până la începerea dezbaterilor judiciare, potrivit art. 172 alin. (1) din CPC, adică în faza pregătirii cauzei pentru dezbateri judiciare. Depunerea acțiunii reconvenționale este un drept al pârâtului ce poate fi exercitat, de regulă, până la începerea dezbaterilor judiciare. Or, depunerea ei fără a justifica vreun temei din art. 173 CPC, dar și după începerea dezbaterilor judiciare va determina o singură soluție – separarea acesteia prin încheiere nesusceptibilă de recurs. Prin această modalitate, pârâtului nu i se încalcă nici un drept, întrucât aceste două feluri de acțiuni reconvenționale (care urmăresc compensarea pretenției inițiale sau care sunt în conexiune și judecarea lor simultană duc la soluționarea rapidă și justă a litigiilor) se pot judeca separat fără careva riscuri⁴⁹.

Acțiunea reconvențională are o natură juridică complexă. În primul rând, cererea reconvențională este o acțiune civilă, adică reprezintă „mijlocul legal prin care o persoană cere instanței judecătorești, fie recunoașterea dreptului său, fie realizarea acestui drept, prin încetarea piedicilor puse în realizarea sa de altă persoană sau printr-o despăgubire corespunzătoare” . Așadar, prin intermediul acțiunii reconvenționale, pârâtul urmărește apărarea dreptului subiectiv civil încălcat sau contestat de către reclamant. Acest caracter reiese și din prevederile art. 172 alin. (2) din CPC, care arată că „intentarea acțiunii reconvenționale se face conform regulilor generale de intentare a acțiunii”. De asemenea, natura de acțiune civilă a cererii reconvenționale este recunoscută indirect în cadrul art. 84 din CPC: „se impune cu taxă de stat fiecare cerere de chemare în judecată (inițială și reconvențională)”. Susținem opinia exprimată în doctrina juridică că

⁴⁷ Boroș Gabriel, Stancu Mirela. *Drept procesual civil*. București: Hamangiu, 2015, p. 354

⁴⁸ Leș I. *Noul Cod de procedură civilă: comentariu pe articole*. București: Editura C.H. Beck, 2015, p. 399

⁴⁹ Poalelungi M., Belei E., Sârcu D. [et al.]. *Manualul judecătorului pentru cauze civile*. Chișinău: [S.n.] (F.E.-P. “TipograCentrală”), 2013, p. 130

„acțiunea reconvențională este o veritabilă acțiune civilă, dar înaintată de către pârât în procesul intentat la cererea reclamantului și împotriva acestuia din urmă” . Deci, acțiunea reconvențională, ca și orice acțiune civilă, cuprinde trei elemente interdependente: obiect, temei și părți. Pentru intentarea acțiunii reconvenționale, pârâtul trebuie să respecte premisele exercitării dreptului la acțiune și condițiile de exercitare a dreptului la acțiune.

În al doilea rând, acțiunea reconvențională are un caracter incidental, având în vedere că se intentează în cadrul unui proces deja pus pe rol. Din acest considerent, acțiunea reconvențională se intentează în instanța care judecă acțiunea inițială, chiar dacă această instanță nu ar fi competentă de a soluționa această cerere în ordine generală. În plus, datorită caracterului incidental, pârâtul trebuie să respecte anumite exigențe suplimentare la depunerea acțiunii reconvenționale: a) cererea reconvențională poate fi depusă numai până la începerea dezbaterilor judiciare; b) acțiunea reconvențională este primită spre examinarea numai dacă fie urmărește compensarea pretenției inițiale, fie admiterea ei exclude, total sau parțial, admiterea acțiunii inițiale, fie se află cu acțiunea inițială în conexiune.

În al treilea rând, considerăm că acțiunea reconvențională este un mijloc de apărare al pârâtului în cadrul procesului civil, deși acest caracter nu este recunoscut în unanimitate de către doctrina de specialitate. Conform unei opinii⁵⁰, nu este corect de a considera acțiunea reconvențională ca un mijloc de apărare împotriva acțiunii inițiale, pentru că, de regulă, acțiunea reconvențională nu combate temeinicia pretențiilor reclamantului, ci urmărește obligarea reclamantului față de pârât sau recunoașterea anumitor drepturi ale pârâtului. Din acest punct de vedere, acțiunea reconvențională se rezumă la pretenția materială a pârâtului, reprezintă solicitarea pârâtului de recunoaștere și apărare a dreptului subiectiv civil. Împotriva acestei teze s-a menționat că „nu trebuie să confundăm pretenția, care este înaintată către reclamant, deoarece pârâtul la intentarea acțiunii reconvenționale cere instanței de judecată ca să-i fie primită acțiunea reconvențională, pentru a fi examinată simultan cu acțiunea inițială”⁵¹.

Din toate mijloacele de apărare ale pârâtului, acțiunea reconvențională este cea mai complexă modalitate de apărare. Cauzele civile în cadrul cărora au fost intentate acțiuni reconvenționale devin mai complicate, ceea ce afectează și durata procesului, dar, în același timp, contribuie la calitatea actului de justiție și la examinarea cauzei sub toate aspecte. Pentru mai bună administrare a justiției și asigurarea dreptului efectiv la apărare al pârâtului, legislația procesual civilă recunoaște pârâtului dreptul de a intenta acțiunea reconvențională. Potrivit art. 172 alin. (1)

⁵⁰ Юдельсон К.С. *Советский гражданский процесс*. Москва: Гос. изд-во юрид. лит-ры, 1956, p. 221

⁵¹ Belei E., et al. *Drept procesual civil. Partea generală...*, p. 266

din CPC, „pârâtul are dreptul să intenteze împotriva reclamantului o acțiune reconvențională pentru a fi judecată odată cu acțiunea inițială”. Iar intentarea acțiunii reconvenționale se face conform regulilor generale de intentare a acțiunii, stabilește art. 172 alin. (2) din CPC.

Acțiunea reconvențională este depusă de către pârât, pentru a fi examinată și soluționată odată cu acțiunea inițială. După ce judecătorul verifică cererea reconvențională și o primește pentru examinare, va transmite pârâtului-reclamant copia de pe cererea reconvențională, cu toate înscrisurile anexate, stabilind, totodată, data până la care pârâtul-reclamant poate depune referința la cererea reconvențională și toate probele necesare. Prin urmare, acțiunea reconvențională va fi examinată concomitent cu acțiunea inițială a reclamantului în ordine generală. În final, instanța de judecată se va pronunța atât asupra acțiunii inițiale, cât și asupra acțiunii reconvenționale, în cadrul uneia și aceeași hotărâri judecătorești. „Ca consecință logică a soluționării împreună a celor două cereri, judecătorul are obligația de a pronunța o singură hotărâre, care va cuprinde soluții cu privire la toate pretențiile”⁵².

După cum am stabilit anterior, majoritatea autorilor în domeniu stabilesc că din cadrul mijloacelor de apărare ale pârâtului fac parte apărările de fond (obiecțiile material-juridice), excepțiile procesuale și acțiunea reconvențională. Aceste modalități pot fi considerate ca fiind mijloace fundamentale de apărare, mijloace tipice, pe de altă parte, anumite modalități de acțiune ale pârâtului în cadrul procesului civil pot fi examinate ca mijloace derivate de apărare, atipice sau alternative. Un astfel de mijloc de apărare reprezintă tranzacția judiciară încheiată între părți.

Tranzacția este tratată ca un act de dispoziție prin care părțile încetează litigiul printr-o înțelegere. Pe lângă faptul că tranzacția reprezintă un act de dispoziție, considerăm că din natura tranzacției pot fi desprinse și caracteristicile unui mijloc de apărare al pârâtului. În general, tranzacția este definită ca „un contract care, în știința dreptului procesual civil, este numit act de dispoziție bilaterală a părților prin care acestea, făcând concesii reciproce, aplanează litigiul și sting procesul civil”⁵³. Profesorul Leș I. precizează că tranzacția judiciară reprezintă „un contract făcut sub auspiciile justiției prin care părțile, pe baza unor concesii reciproce, convin să pună capăt unui litigiu sau să preîntâmpine declanșarea unui proces civil”⁵⁴.

Utilizarea tranzacției ca mijloc de apărare reprezintă pentru pârât, în anumite situații, avantaje incontestabile. Astfel, încheierea tranzacției presupune realizarea unei apărări cu implicarea reclamantului, ceea ce presupune că părțile, în comun vor căuta o soluție reciproc avantajoasă. Având în vedere că tranzacția „emană de la însăși subiecții implicați, care

⁵² Leș, I. *Noul Cod de procedură civilă: comentariu pe articole*. București: C.H. Beck, 2015, p. 405

⁵³ Belei E., et al. *Drept procesual civil. Partea generală...*, p. 276

⁵⁴ Leș Ioan. *Tratat de drept procesual civil. Vol. I*. București: Universul Juridic, 2014, p. 873

conștientizează atât probleme cu care se confruntă, cât și soluțiile cele mai potrivite”⁵⁵. În literatura de specialitate⁵⁶ s-a apreciat că tranzacția reprezintă unica modalitate în care pârâtul se apără prin cooperare cu reclamantul, iar nu prin opunere cu acesta. Acest mijloc de apărare poate fi denumit ca activitatea pârâtului pentru încheierea tranzacției.

În afară de tranzacția de împăcare, în literatura juridică rusă se aprecia că atragerea intervenientului accesoriu în proces din partea pârâtului ar fi o modalitate de apărare ale pârâtului în procesul civil. În această privință unii autori⁵⁷ afirmă că participarea intervenientului accesoriu la examinarea cauzei incontestabil este în interesele pârâtului. Apărarea pârâtului prin introducerea intervenientului accesoriu este analizată de doctrina rusă reieșind din faptul că autorii ruși analizează posibilitatea examinării concomitente, în cadrul aceluiași proces a acțiunii reclamantului către pârât și acțiunii în regres, ce eventual poate fi înaintată de pârât către intervenientul accesoriu. Disputa constă în aceea că, pe de o parte, legislația în vigoare nu reglementează expres această posibilitate, iar, pe de altă parte, în plan teoretic, acest fapt este susținut de către unii doctrinari⁵⁸. În corespundere cu legislația națională, atfel de situație este imposibilă, adică instanța de judecată nu va avea posibilitate să examineze concomitent acțiunea inițială și acțiunea de regres împotriva intervenientului accesoriu.

Totodată, trebuie să recunoaștem faptul că atragerea intervenientului accesoriu din partea pârâtului în proces poate fi, cu anumite rezerve, considerată ca o modalitate de apărare a pârâtului. Pe de o parte, intervenientul accesoriu are un anumit interes față de soluționarea cauzei civile, pentru că hotărârea judecătorească indirect va crea efecte și pentru acesta. Pe de altă parte, conform art. 68 CPC, intervenientul accesoriu are drepturile și obligațiile procedurale ale părții căreia i se alătură, cu excepția drepturilor de dispoziție ale părților. În acest sens, intervenientul accesoriu va avea posibilitatea de a exercita anumite mijloace de apărare în locul și interesul pârâtului.

Deci, atragerea intervenientului accesoriu în proces duce indirect la apărarea pârâtului prin faptul că dacă pârâtul, prin admiterea pretențiilor reclamantului, obține dreptul de regres împotriva intervenientului, nu va fi obligat să demonstreze din nou faptele și raporturile juridice stabilite prin hotărâre judecătorească, prin care s-a soluționat cauza inițială.

⁵⁵ *Ibidem*, p. 276

⁵⁶ Трашкова Н.М. *Защита ответчика в гражданском процессе*: дис. на соискание уч. степени канд. юрид. наук. Москва, 2009, с. 166

⁵⁷ Рындзюнский Г. *Техника гражданского процесса. Применительно к Гражданскому процессуальному кодексу Р.С.Ф.С.Р.* Москва, 1929, с. 52.

⁵⁸ Маклаев Д.В. *Влияние судебных актов на права и обязанности третьих лиц, не заявляющих самостоятельных требований, в арбитражном процессе*. În: Российская юстиция, nr. 9/2008, p. 21

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Cercetările efectuate au confirmat actualitatea și importanța tematicii supuse abordării. Examinările înfăptuite au condus la atingerea integrală a scopului și obiectivelor preconizate.

Problema științifică soluționată constă în determinarea mijloacelor de apărare specifice pârâtului în cadrul procesului civil, fapt care a condus la evidențierea particularităților utilizării (întrebuințării) acestor modalități de apărare, pentru a asigura aplicarea uniformă a legislației procesual civile de către instanțele judecătorești.

Studiul realizat ne permite să formulăm un șir de concluzii teoretico-științifice și să venim cu anumite recomandări de ordin legislativ care au ca scop eficientizarea soluționării litigiilor civile:

1. Examinarea efectuată a obiecțiilor material-juridice și excepțiilor procesuale ca modalități de apărare ale pârâtului, ne permite să afirmăm că obiecțiile material-juridice reprezintă principalele și cel mai des utilizat mijloace de apărare ale pârâtului în cadrul procesului civil. Obiecția material-juridică reprezintă unica modalitate a pârâtului de a combate fondul dreptului dedus judecării, adică de a demonstra că pretenția reclamantului este nefondată și urmează a fi respinsă. Prin obiecție material-juridică pârâtul poate nega circumstanțele de fapt și/sau de drept invocate de reclamant.

În acest sens, am efectuat divizarea obiecțiilor materiale în: obiecții în fapt și obiecții în drept. Am constatat că prin obiecții în fapt pârâtul invocă sau neagă anumite situații faptice, ca de exemplu în acțiunea privind încasarea datoriei, pârâtul afirmă că nu datorează nimic, fie că a plătit datoria. Iar prin obiecții în drept, pârâtul invocă o normă de drept material ce va avea ca efect respingerea totală sau parțială a pretențiilor reclamantului. Din punct de vedere practic, pârâtul utilizează ambele categorii de obiecții material-juridice concomitent, indicând circumstanțele cauzei cu referire la dispozițiile legii. Obiecțiile în fapt și în drept, de regulă, coexistă simultan, astfel fiind asigurată apărarea eficientă a pârâtului.

Obiecțiile materiale pot fi clasificate după obiectul lor în:

- a) obiecții materiale ce neagă considerentele reclamantului;
- b) obiecții materiale prin care pârâtul invocă proprii circumstanțe de fapt și de drept.

2. Formularea obiecțiilor material-juridice are loc, de regulă, prin intermediul referinței. Referința se prezintă de către pârât în cadrul fazei de pregătire a cauzei pentru dezbateri judiciare. Aparent, depunerea referinței este obligatorie, în cazul nedepunerii ei în termenul stabilit de instanță, pârâtul este decăzut din dreptul de a mai prezenta probe. Însă, am stabilit că depunerea referinței este un drept al pârâtului, acesta având posibilitatea de a depune sau nu referința în cadrul procesului civil. Dacă pârâtul nu depune referința în termenul stabilit, acest fapt va genera două

efecte. În primul rând, pârâtul va pierde posibilitatea de a prezenta referința după împlinirea termenului fixat de judecător pentru efectuarea acestui act procedural. În al doilea rând, o consecință mai gravă pentru pârât, acesta nu va putea să prezinte probe în proces pentru dovedirea susținerilor sale, iar cauza dedusă judecății va fi examinată numai în baza probelor prezentate de reclamant.

Având în vedere faptul că nedepunerea referinței îl decade pe pârât din dreptul de a prezenta probe, concluzionăm că obiecțiile material-juridice prin care pârâtul invocă proprii circumstanțe de fapt și de drept pot fi înaintate numai prin intermediul referinței. Iar obiecțiile material-juridice ce neagă considerentele reclamantului pot fi invocate oricând în cadrul examinării cauzei în prima instanță, fără ca acestea să îmbrace o formă strict stabilită de lege.

3. Excepțiile procesuale reprezintă mijloace de apărare prin care pârâtul invocă lipsa dreptului reclamantului la acțiune în sens procesual sau la erorile de exercitare a acestuia, cu scopul de a opri procesul sau temporar de a împiedica examinarea cauzei. Am observat că în privința acestui mijloc de apărare, atât legislația în vigoare, cât și doctrina autohtonă utilizează doi termeni pentru aceeași instituție: obiecții procesual-juridice și excepții procesuale. Din punctul nostru de vedere, este necesar de uniformizat utilizarea terminologiei juridice, considerăm impropriu procesului civil utilizarea termenului de „obiecții procesuale” și susținem ideea de utilizare a sintagmei „excepții procesuale”, fapt care va elimina confuziile dintre obiecțiile material-juridice și excepțiile procesuale.

4. În funcție de regimul juridic, excepțiile procesuale pot fi divizate în excepții absolute (de ordine publică) și excepții relative (de ordine privată). Excepțiile absolute pot fi invocate oricând pe parcursul procesului de judecată, iar excepțiile relative urmează a fi ridicate numai în termenele stabilite de legislația în vigoare sub sancțiunea decăderii. Din analiza legislației în vigoare am stabilit că sunt reglementate următoarele excepții procesuale: excepția lipsei capacității procesuale, excepția lipsei calității procesuale, excepția de tardivitate, excepția autorității de lucru judecat, excepția de litispendență, excepția de necompetență (care poate fi divizată în: excepția de necompetență generală, excepția de necompetență jurisdicțională, excepția de neîndeplinire a procedurii prealabile, excepția de arbitraj), excepția de neconstituționalitate, excepția nulității actului de procedură, excepția decăderii și excepția de perimare.

5. Sintetizând examinarea excepțiilor procesuale, am elaborat următoarele propuneri *de lege ferenda* pentru optimizarea instituției excepțiilor procesuale:

a) modificarea art. 121 alin. (4) CPC, care trebuie să aibă următorul conținut: „Dacă nu sunt întrunite cumulativ condițiile specificate la alin. (2), instanța refuză ridicarea excepției de neconstituționalitate printr-o încheiere. Încheierea de refuz a ridicării excepției de

neconstituționalitate poate fi atacată cu recurs. Examinarea recursului nu afectează continuitatea ședinței de judecată, însă până la pronunțarea deciziei instanței ierarhic superioare se amână pledoariile”.

b) art. 469 alin. (1) lit. c) din CPC să fie expus în următoarea redacție: „solicitarea încuviințării executării silite a hotărârii judecătorești străine, termenul de la care se cere executarea hotărârii; sau solicitarea recunoașterii hotărârii judecătorești străine pentru a invoca autoritatea de lucru judecat”.

c) introducerea în Codul de procedură civilă a art. 123 cu denumirea marginală „Excepția de ilegalitate”, care va avea următorul cuprins:

„(1) În cazul existenței incertitudinii privind legalitatea unui act administrativ normativ, care nu se supune controlului constituționalității, ce urmează a fi aplicat la soluționarea unei cauze, instanța de judecată, din oficiu sau la cererea unui participant la proces, sesizează instanța de contencios administrativ.

(2) La ridicarea excepției de ilegalitate și sesizarea instanței de contencios administrativ, instanța nu este în drept să se pronunțe asupra temeiniciei sesizării sau asupra legalității actului administrativ normativ, limitându-se exclusiv la verificarea întrunirii următoarelor condiții:

a) obiectul excepției intră în categoria actelor prevăzute la art. 12 din Codul administrativ;

b) excepția este ridicată de către una din părți sau reprezentantul acesteia ori este ridicată de către instanța de judecată din oficiu;

c) prevederile contestate urmează a fi aplicate la soluționarea cauzei;

d) nu există o hotărâre anterioară a instanței de contencios administrativ având ca obiect prevederile contestate.

(3) Ridicarea excepției de ilegalitate se dispune printr-o încheiere care nu se supune niciunei căi de atac și care nu afectează examinarea în continuare a cauzei, însă până când hotărârea instanței de contencios administrativ asupra excepției de ilegalitate nu devine definitivă se amână pledoariile.

(4) Dacă nu sunt întrunite cumulativ condițiile specificate la alin. (2), instanța refuză ridicarea excepției de ilegalitate printr-o încheiere ce poate fi atacată cu recurs. Examinarea recursului nu afectează continuitatea ședinței de judecată, însă până la pronunțarea deciziei instanței ierarhic superioare se amână pledoariile.

(5) Instanța de judecată poate ridica excepția de ilegalitate doar dacă cererea de chemare în judecată sau cererea de apel a fost acceptată în modul prevăzut de lege ori dacă cererea de recurs împotriva hotărârii sau deciziei curții de apel a fost declarată admisibilă conform legii”.

6. Acțiunea reconvențională are o natură juridică complexă. În primul rând, cererea reconvențională este o acțiune civilă, adică prin intermediul acțiunii reconvenționale pârâtul urmărește apărarea dreptului subiectiv civil încălcat sau contestat de către reclamant. Așadar, acțiunea reconvențională, ca și orice acțiune civilă, cuprinde trei elemente interdependente: obiect, temei și părți. Pentru intentarea acțiunii reconvenționale, pârâtul trebuie să respecte premisele exercitării dreptului la acțiune și condițiile de exercitare a dreptului la acțiune.

În al doilea rând, acțiunea reconvențională are un caracter incidental, având în vedere că se intentează în cadrul unui proces deja pus pe rol. Din acest considerent, datorită caracterului incidental, pârâtul trebuie să respecte anumite exigențe suplimentare la depunerea acțiunii reconvenționale: a) cererea reconvențională poate fi depusă numai până la începerea dezbaterilor judiciare; b) acțiunea reconvențională este primită spre examinarea numai dacă fie urmărește compensarea pretenției inițiale, fie admiterea ei exclude, total sau parțial, admiterea acțiunii inițiale, fie se află cu acțiunea inițială în conexiune.

În al treilea rând, considerăm că acțiunea reconvențională este un mijloc de apărare al pârâtului în cadrul procesului civil, deși acest caracter nu este recunoscut în unanimitate de către doctrina de specialitate. Din punctul nostru de vedere, acțiunea reconvențională cuprinde două aspecte: apărarea unui drept subiectiv civil și apărarea împotriva acțiunii inițiale. Considerăm că primul aspect, are un caracter/latură materială, iar al doilea, apărarea împotriva acțiunii inițiale – un caracter/latură procesuală. Este adevărat faptul că pârâtul poate intenta acțiunea reconvențională separat, în ordine generală, pentru a obține apărarea dreptului subiectiv civil. În acest caz, acțiunea nu va dobândi calitatea de reconvențională, deoarece caracteristica principală a acțiunii reconvenționale este că se intentează și se examinează în cadrul unui proces aflat pe rol, concomitent cu acțiunea inițială a reclamantului. De aceea, apreciem că în toate cazurile acțiunea reconvențională urmează a fi privită ca un mijloc de apărare al pârâtului. În plus, socotim că acțiunea reconvențională poate fi depusă și de către reclamant împotriva intervenientului principal.

7. În scopul acoperirii unor lacune legislative în privința reglementării acțiunii reconvenționale, am formulat următoarele propuneri *de lege ferenda*:

a) completarea art. 172 din CPC cu alin. (3), ce va avea următorul cuprins: „Reclamantul nu poate depune cerere reconvențională la acțiunea reconvențională a pârâtului”.

b) art. 276³ alin. (3) propoziția a doua din CPC va avea următorul conținut: „Pârâtul poate depune o cerere reconvențională în condițiile art. 172 și 173 doar dacă acțiunea reconvențională nu încalcă condițiile legale de exercitare a cererii inițiale cu valoare redusă. Dacă valoarea acțiunii reconvenționale depășește valoarea admisibilă pentru procedură în cazul cererilor cu valoare

redușă, judecătorul, prin încheiere motivată, care poate fi atacată odată cu fondul, dispune examinarea cauzei în ordine generală”.

8. În urma cercetării efectuate, am stabilit că pe lângă mijloacele fundamentale sau clasice de apărare ale pârâtului, pot fi identificate și unele mijloace alternative sau atipice de apărare, care aparent nu duc la apărarea poziției pârâtului din proces. O astfel de modalitate de acțiune reprezintă tranzacția judiciară încheiată între părți. Utilizarea tranzacției ca mijloc de apărare reprezintă pentru pârât, în anumite situații, avantaje incontestabile. Astfel, încheierea tranzacției presupune realizarea unei apărări cu implicarea reclamantului, ceea ce presupune că părțile, în comun, vor căuta o soluție reciproc avantajoasă.

9. Tranzacția judiciară reprezintă un mijloc de apărare al pârâtului ce exclude posibilitatea folosirii celorlalte modalități de apărare în privința pretenției soluționate prin tranzacție, pentru că utilizarea altor mijloace de apărare presupune inexistența concesiilor reciproce și, pe cale de consecință, a tranzacției. Având în vedere circumstanțele concrete ale unei cauze, dacă pârâtul apreciază că nu există posibilitatea de a obține respingerea pretențiilor reclamantului, atunci singura șansă de a micșora efectele negative ale admiterii acțiunii este încheierea tranzacției de împăcare. Reieșind din faptul că tranzacția presupune concesi reciproc, anume obținerea acestor concesi din partea reclamantului va constitui apărarea pârâtului.

10. Al doilea mijloc atipic de apărare a pârâtului constituie atragerea intervenientului accesoriu din partea pârâtului în proces. Având în vedere că intervenientul accesoriu are drepturile și obligațiile procedurale ale părții căreia i se alătură, acesta va avea posibilitatea de a exercita anumite mijloace de apărare în locul și interesul pârâtului. Ca de exemplu, va putea ridica excepții procesuale pentru a opri demersul judiciar al reclamantului. Suplimentar, atragerea intervenientului accesoriu în proces duce indirect la apărarea pârâtului, prin faptul că dacă pârâtul prin admiterea pretențiilor reclamantului obține dreptul de regres împotriva intervenientului, nu va fi obligat să demonstreze din nou faptele și raporturile juridice stabilite prin hotărâre judecătorească prin care s-a soluționat cauza inițială.

11. Prin urmare, mijloacele de apărare ale pârâtului se divid în mijloace fundamentale/clasice (obiecțiile materiale, excepțiile procesuale și acțiunea reconvențională) și în mijloacele alternative/atipice (tranzacția de împăcare și atragerea intervenientului accesoriu).

BIBLIOGRAFIE

I. Surse bibliografice în limba română

1. Bâcu A. *Drept procesual civil: Partea generală: curs univ.* Chișinău: S.n. (Tipogr. „Prin-Caro”), 2013, 344 p.
2. Belei E., et al. *Drept procesual civil. Partea generală.* Chișinău: Editura Lexon-Prim, 2016, 464 p., ISBN 978-9975-4072-9-8.
3. Boroi G., Stancu M. *Drept procesual civil.* București: Hamangiu, 2015, 1248 p., ISBN 978-606-27-0324-0.
4. *Codul de procedură civilă al Republicii Moldova.* În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 130 – 134 din 21.06.2013.
5. Codul de procedură civilă al României. Disponibil: [http://www.dreptonline.ro/legislatie/codul de procedura civila noul cod de procedura civila legea 134 2010.php](http://www.dreptonline.ro/legislatie/codul_de_procedura_civila_noul_cod_de_procedura_civila_legea_134_2010.php)
6. *Constituția Republicii Moldova.* În: Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 12.08.1994.
7. *Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale.* Roma, 04.11.1950. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 1298 din 24.07.1990. În: *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte (1990 – 1998).* Ediția oficială. Vol. 1, Chișinău: Moldpres, 1998.
8. *Declarația universală a drepturilor omului.* New York, 10.12.1948. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 217 din 27.07.1990. În: *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte (1990 – 1998).* Ediția oficială. Vol. 1, Chișinău: Moldpres, 1998.
9. Deleanu I. *Considerații cu privire la excepțiile procesuale în contextul prevederilor Proiectului Noului Cod de procedură civilă.* În: *Revista Română de Drept Privat* nr. 4/2009, p. 27-58, ISSN 1843-2646.
10. **Dumitrașcu D.** *Referința în legislația procesual civilă a Republicii Moldova.* În: *Актуальные научные исследования в современном мире, Выпуск 8(28) Часть 3, август 2017, с. 106-109, ISSN 2524-0986.*
11. Hilsenrad A., Stoenescu I. *Procesul civil în R.P.R.* București: Editura Științifică, 1957, 596 p.
12. Leș I. *Noul Cod de procedură civilă: comentariu pe articole.* București: Editura C.H. Beck, 2015, 1583 p., ISBN 978-606-18-0421-4.
13. Leș I. *Tratat de drept procesual civil. Vol. 1.* București: Universul Juridic, 2014, 971 p., ISBN 978-606-673-318-2.

14. *Pactul internațional cu privire la drepturile civile și politice*. New York, 16.12.1966. Ratificat prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 217 din 28.07.1990. În: *Tratate internaționale la care Republica Moldova este parte (1990 – 1998)*. Ediția oficială. Vol. 1, Chișinău: Moldpres, 1998.
15. Poalelungi M., Belei E., Sârcu D. [et al.]. *Manualul judecătorului pentru cauze civile*. Chișinău: [S.n.] (F.E.-P. “TipograCentrală”), 2013, 1200 p., ISBN 978-9975-53-197-9.
16. Savva A., Tihon V. *Drept procesual civil (partea generală)*. Chișinău: Bons Offices, 2012, 220 p., ISBN 978-9975-80-544-5.
17. Vasile A. *Excepțiile procesuale în noul Cod de procedură civilă*. București: Hamangiu, 2013, 465 p., ISBN 978-606-522-463-6.

II. Surse bibliografice în limba rusă

18. Васин, В.Н., Казанцев, В.И. *Гражданский процесс*. Москва: Издательский центр «Академия», 2008, 288 p., ISBN 978-5-7695-4983-0.
19. *Гражданский процесс* / Под ред. М.К. Треушников. Москва: Статут, 2014, 960 p., ISBN 978-5-8354-0950-1.
20. *Гражданский процессуальный кодекс Молдовы: Комментарий* / Отв. ред. Кожухарь А.Н., Райлян А.А. Кишинев: Университас, 1992, 794 p.
21. *Гражданский процессуальный кодекс Республики Казахстан*. Disponibil: https://online.zakon.kz/Document/?doc_id=34329053#pos=743;-76
22. *Гражданский процессуальный кодекс Российской Федерации*, от 14.11.2002 N 138-ФЗ. Disponibil: http://www.consultant.ru/document/Cons_doc_LAW_39570/
23. *Гражданский процессуальный кодекс Украины*. Disponibil: <http://meget.kiev.ua/kodeks/gpk/>
24. *Гражданское процессуальное право России* / Под ред. Алексия П.В., Амаглобели Н.Д. Москва: Юнити-Дана, 2005, 432 p., ISBN 5-238-00820-1.
25. Дерюжинский Н. *Отводы и возражения по русскому гражданскому процессу*. Санкт-Петербург, 1889, 94 p.
26. Загоровский А. *Очерки гражданского судопроизводства в новых административно-судебных и судебных учреждениях*. Одесса, 1892, 373 p.
27. Захватаев В. *Новый Гражданский процессуальный кодекс Франции*. Киев: Истина, 2004, 544 p., ISBN 966-7613-50-X.

28. Маклаев Д.В. *Влияние судебных актов на права и обязанности третьих лиц, не заявляющих самостоятельных требований, в арбитражном процессе*. În: Российская юстиция, nr. 9/2008, ISSN 0131-6761.
29. Орлова Л.М. *Права сторон в гражданском процессе* / науч. ред. Тадевосян В.С. Минск: Изд-во БГУ им. В.И. Ленина, 1973, 192 p.
30. Рындзюнский Г. *Техника гражданского процесса. Применительно к Гражданскому процессуальному кодексу Р.С.Ф.С.Р.* Москва, 1929, 228 p.
31. Трашкова Н.М. *Защита ответчика в гражданском процессе* / Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук. Москва, 2009, 197 p.
32. Юдельсон К.С. *Советский гражданский процесс*. Москва: Гос. изд-во юрид. лит-ры, 1956, 439 p.

III. Surse bibliografice în limba engleză

33. Cappelletti M., Perillo J.M. *Civil Procedure in Italy*. Springer-Science+Business Media, B.V, 1965, 451 p., ISBN 978-94-017-5825-2.
34. Civil Procedure Law of the People's Republic of China. Disponibil: <http://www.wipo.int/edocs/lexdocs/laws/en/cn/cn029en.pdf>
35. Code of civil procedure of Bulgaria. Disponibil: <http://www.lawoffice-bg.net/userfiles/Code%20of%20Civil%20Procedure.pdf>
36. Code of Civil Procedure of Germany. Disponibil: http://www.gesetze-im-internet.de/englisch_zpo/englisch_zpo.html#p1021
37. Code of Civil Procedure of Quebec. Disponibil: <http://legisquebec.gouv.qc.ca/en/showdoc/cs/C-25.01>
38. Federal Rules of Civil Procedure. Disponibil: https://www.uscourts.gov/sites/default/files/civil-rules-procedure-dec2017_0.pdf
39. Herzog P., Weser M. *Civil Procedure in France*. Columbia University, 1967, 708 p., ISBN 978-94-017-5826-0.
40. Yeazell S.C., Schwartz J.C. *Civil Procedure*. New York: Wolters Kluwer, 2016, ISBN 978-1-4548-7465-2.

IV. Surse bibliografice în limba franceză

41. *Code de procédure civile français*. Disponibil: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070716&dateTexte=20050514>

ADNOTARE

DUMITRAȘCU Dumitru, „Mijloace de apărare a pârâtului în cadrul procesului civil”.

Teză de doctor în drept la specialitatea științifică 553.03 - Drept procesual civil. Școala Doctorală Științe Juridice a Universității de Stat din Moldova. Chișinău, 2021.

Structura tezei: Teza conține adnotări (în trei limbi), lista abrevierilor, introducere, trei capitole, concluzii generale și recomandări, lista bibliografiei consultate din 200 surse, cv, 172 de pagini de text de bază. Rezultatele obținute sunt publicate în 24 publicații.

Cuvinte-cheie: proces echitabil, dreptul la apărare, mijloace de apărare, obiecții material-juridice, excepțiile procesuale, acțiunea reconvențională, referința, tranzacția judiciară, atragerea intervenientului accesoriu.

Scopul și obiectivele lucrării: Scopul lucrării constă în identificarea mijloacelor de apărare ale pârâtului, examinarea naturii juridice, condițiilor, efectelor și eficienței acestora. Întru atingerea scopului tezei, propunem realizarea următoarelor obiective: identificarea și examinarea modalităților de acțiune ale pârâtului ce constituie mijloace de apărare; cercetarea viziunilor doctrinare naționale și opiniilor doctrinare din alte țări în privința naturii juridice, caracteristicilor, funcțiilor, felurilor și rolului mijloacelor de apărare ale pârâtului în procesul civil; evidențierea trăsăturilor caracteristice ale obiecțiilor material-juridice invocate de către pârât; stabilirea particularităților și a caracterelor excepțiilor procesuale ca mijloace de apărare ale pârâtului; determinarea naturii juridice, condițiilor de exercitare și a efectelor acțiunii reconvenționale; formularea propunerilor *de lege ferenda* în scopul remedierii lacunelor legislative și perfecționării procesului civil.

Noutatea și originalitatea științifică a lucrării: Studiul realizat reprezintă unica lucrare în Republica Moldova ce examinează integral și complet mijloacele de apărare ale pârâtului în cadrul procesului civil. Lucrare de specialitate autohtonă care să se axeze anume pe problematica mijloacelor de apărare ale pârâtului lipsește cu desăvârșire. Noutatea științifică a acestei lucrări constă în efectuarea unui studiu profund și temeinic asupra mijloacelor de apărare ale pârâtului, având la bază legislația procesual civilă, jurisprudența națională și opiniile doctrinare în domeniu.

Problematica științifică soluționată constă în determinarea mijloacelor de apărare specifice pârâtului în cadrul procesului civil, fapt care a condus la evidențierea particularităților utilizării (întrebuințării) acestor modalități de apărare, pentru a asigura aplicarea uniformă a legislației procesual civile de către instanțele judecătorești.

Semnificația teoretică a lucrării: prezenta cercetare acoperă golul inexistenței lucrării de specialitate ce ar analiza mijloacele de apărare ale pârâtului. În cadrul acestui studiu s-a efectuat sistematizarea conceptelor doctrinare și legislative asupra mijloacelor de apărare ale pârâtului; evidențierea caracteristicilor obiecțiilor material-juridice pe care le poate înainta pârâtul, fiind stabilite categoriile și obiectivele obiecțiilor material-juridice; examinarea exhaustivă a excepțiilor procesuale ce pot fi ridicate în procesul civil; redarea multiaspectuală a acțiunii reconvenționale înaintată de către pârât în scopul apărării împotriva acțiunii reclamantului; determinarea oportunității și eficienței folosirii de către pârât a mijloacelor alternative/atipice de apărare.

Valoarea aplicativă a lucrării: Concepțiile elaborate, precum și propunerile *de lege ferenda* formulate pot fi luate în considerare în cadrul eficientizării și optimizării procesului civil la capitolul reglementării mijloacelor de apărare ale pârâtului. Considerăm că rezultatele obținute vor putea oferi opinii, trimiteri, soluții utile judecătorilor, avocaților, participanților la proces, cadrelor didactice, studenților și tuturor interesați de procesul civil.

Implementarea rezultatelor științifice: Rezultatele cercetării sunt utilizate în procesul didactic și științific de la Universitatea de Stat „Alec Russo” din Bălți. În plus, principale repere metodologice ale lucrării au fost publicate în reviste de specialitate și au fost expuse în diferite foruri științifice internaționale și naționale.

АННОТАЦИЯ

ДУМИТРАШКУ Думитру, «Средства защиты ответчика в гражданском процессе».
Диссертация на соискание учёной степени доктора права, Специальность: 553.03 –
Гражданское процессуальное право, Кишинёв, 2022

Структура диссертации: Диссертация содержит аннотации (на трех языках), список сокращений, введение, три главы, общие выводы и рекомендации, список использованной литературы из 200 источников, резюме, 172 страницы основного текста. Результаты опубликованы в 24 научных статьях.

Ключевые слова: право на справедливое судебное разбирательство, право на защиту, средства защиты, материально-правовые возражения, процессуальные возражения, встречный иск, отзыв на иск, мировое соглашение, привлечение третьего лица, не заявляющие самостоятельных требований на предмет спора.

Цель и задачи исследования: Цель диссертации состоит в определении средств защиты ответчика, рассмотрении их правовой природе, условий, последствий и эффективности использования способов защиты ответчика. Для достижения цели диссертации были поставлены следующие задачи: выявление и рассмотрение способов действий ответчика, составляющие средства защиты; исследование мнений отечественных и зарубежных авторов относительно правовой природы, особенностей, функций, видов и роли средств защиты ответчика в гражданском процессе; выделение характерных признаков материально-правовых возражений, которые могут быть выдвинуты ответчиком; установление особенностей и характера процессуальных возражений как средств защиты ответчика; определение правовой природы, условий и последствий предъявления встречного иска; формулирование предложений *lege ferenda* с целью устранения пробелов в законодательстве и улучшения гражданского процесса.

Научная новизна диссертации: Исследование является единственной работой в Республике Молдова, которая полностью исследует средства защиты ответчика в гражданском процессе. В отечественной правовой литературе отсутствует работы, которая была бы посвящена рассмотрению и изучению средств защиты ответчика в гражданском процессе. Научная новизна диссертации заключается в проведении глубокого и всестороннего изучения средств защиты ответчика в гражданском процессе на основе гражданского процессуального законодательства, отечественной судебной практики и мнений ученых процессуалистов.

Решенная научная проблема состоит в определении действий, которые являются средствами защиты ответчика в гражданском процессе, что привело к выделению особенностей использования этих способов защиты, для обеспечения единообразного применения судами норм гражданского процессуального законодательства.

Теоретическая значимость: В данной работе проведена систематизация доктринальных и законодательных представлений о средствах защиты ответчика; выделение характеристик материально-правовых возражений, которые может предъявить ответчик; исчерпывающее рассмотрение процессуальных возражений, которые могут быть выдвинуты в гражданском процессе; многостороннее изучение встречного иска, как средства защиты ответчика; определение возможности и эффективности использования ответчиком альтернативных/нетипичных средств защиты в гражданском процессе.

Прикладная ценность работы: Разработанные концепции, а также сформулированные предложения *lege ferenda* могут быть использованы для оптимизации гражданского процесса в части регулирования средств защиты ответчика. Мы убеждены, что полученные результаты предоставят пользу судьям, адвокатам, участникам процесса, преподавателям, студентам и всем интересующимся гражданским процессом.

Внедрение научных результатов: Основные методологические положения исследования были опубликованы в различных научных источниках.

ANNOTATION

DUMITRAȘCU Dumitru, „Defendant's means of defense in civil procedure”.

Ph.D. Thesis, Specialty 553.03 – Civil procedure law, Chisinau, 2022

Thesis structure: The thesis contains annotations (in three languages), list of abbreviations, introduction, three chapters, conclusions and recommendations, bibliography of 200 titles, CV, 172 pages of basic text. The results are published in 24 scientific works.

Keywords: fair trial, the right of defense, means of defense, material objections, processual exception, counter-claim, statement of defence, settlement agreement, attracting of accessory interveners.

Purpose and objectives of the paper: The purpose of the paper is to identify the means of defense of the defendant, examining their legal nature, conditions, effects and effectiveness. In order to achieve the purpose of the thesis, we propose the achievement of the following objectives: identification and examination of the modalities of action of the defendant which constitute means of defense; research of national doctrinal views and doctrinal opinions from other countries regarding the legal nature, characteristics, functions, types and role of the defendant's means of defense in civil proceedings; highlighting the characteristic features of the material-legal objections invoked by the defendant; establishing the particularities and the characters of the procedural exceptions as means of defense of the defendant; determining the legal nature, the conditions of exercise and the effects of the counterclaim; the formulation of the proposals of *lege ferenda* in order to remedy the legislative gaps and to improve the civil process.

The novelty and scientific originality of the paper: The study is the only paper in the Republic of Moldova that fully and completely examines the defenses of the defendant in civil proceedings. Indigenous specialized work that focuses specifically on the issue of the defendant's means of defense is completely missing. The scientific novelty of this paper consists in conducting a deep and thorough study of the defendant's means of defense, based on civil procedural law, national jurisprudence and doctrinal opinions in the field.

The solved scientific issue consists in determining the specific means of defense of the defendant in the civil process, which led to highlighting the particularities of use (use) of these methods of defense, to ensure uniform application of civil procedural law by courts.

The theoretical significance of the paper: the present research covers the gap of the non-existence of the specialized paper that would analyze the means of defense of the defendant. In this study was carried out the systematization of doctrinal and legislative concepts on the means of defense of the defendant; highlighting the characteristics of the material-legal objections that the defendant may submit, establishing the categories and objectives of the material-legal objections; exhaustive examination of procedural exceptions that may be raised in civil proceedings; the multi-aspect rendering of the counterclaim filed by the defendant for the purpose of defending against the plaintiff's action; determining the opportunity and efficiency of the defendant's use of alternative / atypical means of defense.

The applicative value of the paper: The elaborated concepts, as well as the formulas of *lege ferenda* formulated can be taken into account in the efficiency and optimization of the civil process regarding the regulation of the defendant's means of defense. We believe that the results obtained will be able to provide opinions, references, and useful solutions to judges, lawyers, participants in the trial, teachers, students and all those interested in the civil process.

Implementation of scientific results: The research results are used in the teaching and scientific process at the Alecu Russo Balti State University. In addition, the main methodological guidelines of the paper have been published in specialized journals and have been presented in various international and national scientific forums.

DUMITRAȘCU, DUMITRU

**MIJLOACE DE APĂRARE A PĂRĂTULUI ÎN CADRUL
PROCESULUI CIVIL**

Specialitatea 553.03 – Drept procesual civil

Rezumatul tezei de doctorat în drept

Aprobat spre tipar: 29.09.2022

Formatul hârtiei 60x84 1/16

Hârtie ofset. Tipar ofset.

Tiraj: 25 ex.

Coli de tipar: 2,83

Comanda nr. 338

Tipografia Universității de Stat „Alec Russo” din Bălți. mun. Bălți, str. Pușkin, 38